בס״ד

תשובה הלכה למעשה

בענין צירוף מנינים במרפסות כשדרך הרבים מפסקת*

מוקדש לע״נ ידידנו – נבדלחט״א – הרה״ג והרה״ח נודע בשערים ושמו מפארים וכו׳ הרב אהרן יעקב שוויי ז״ל, ששימש בקודש קרוב לח״י שנים כמד״א דקהילתנו. תקצר היריעה מלהכיל אפס קצהו ממעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולתו. זכור אזכור ותשוח עלי נפשי, כרע כאח לי, חברותא כלפי שמיא מהני, איש את רעהו יעזורו, אומר לדבק טוב הוא, החפץ שלום עבדו, קירבוני לפני ולפנים, בחרתני ולא מאסתני, אמצתני אף עזרתני, ותמכתני בימין צדקי, עתרת שלום ואמת, שלום יעשה לי, ועצת שלום תהי׳, כמו אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום, ונטרפה השעה, ואיננו כי לקח אותו אלקים, חבל על דאבדין ולא משתכחין.

על כן יאמרו המושלים עליו, ״עוז והדר לבושו״:

אשרי אדם עוז לו, מטות עוז אל שבטי מושלים, אין עוז אלא תורה, גבור ואיש מלחמה, בדת תורה תמימה, להשבית אויב ומתנקם, ולהעמיד הדת על תילה, תתן אמת ליעקב.

וגם הדר הוא לכל חסידיו, תורת חסד על לשונו, כי כפיו פרש לעני, ומיגו דזכה לנפשי׳ זכה לחברי׳, מתלמידיו של אהרן, אוהב את הבריות, וראך ושמח בלבו, בשלום ובמישור הלך, ורבים השיב מעון, כי מצא מסלות בלבבם.

והכי קרא שמו [בקובץ פלפולים שי״ל לעילוי נשמתו] ״תפארת אי״ש״, כאיש גבורתו, איש ימיני גבור חיל, תפארת כולל חסד וגבורה, ״כמו בגדי תפארת עד״מ שהוא צבוע בגוונים הרבה״, זרוע תפארתו, כי תפארת עוזמו אתה, וכולם מהללים לשם תפארתו.

והחי יתן אל לבו, ללכת בדרכיו כפרי מעלליו, גלי רחמנא התם וילפינן מינה, לעשות רצון צדיק, להביא לימות המשיח, ולציון יאמר איש ואיש, בעלוץ צדיקים רבה תפארת, תפארת בית דוד, נאו ממש.

---

* נתפרסם בשעתו בקצירת האומר כתשובה לשואל (כדלקמן), והבא להלן הוא מהדו״ב ובתוספת מרובה על העיקר, אומר הבא מן החדש.

ולמנוע דבת רבים מסביב, אודיע קשט דברי אמת, להעמיד הדברים על דיוקם, גופא דעובדא היכי הוה, סהדי במרומים, שמכתב תשובה דלהלן נכתבה כמענה לצורבא מרבנן בשכונתנו, ומתוך תוכחת מגולה מאהבה מסותרת, כי מרוב שיחי וכעסי דיברתי, להעמידו על דרכי הלימוד וההוראה. ובהיות ושמעתי כסברת השואל מכו״כ מצעירי הצאן בחורי חמד ואברכי כולל וכו׳, נערתי חצני להוכיח שלילת דבריהם בכל תוקף עוז, ועיקר דברינו בשעתו היו מכוונים להשואל וסייעתו משומעי לקחנו. ותיתי להו לכל הרבנים הגאונים שליט״א המפורסמים בהוראה שתמכו בימין צדקי ועודדוני שלא לחשות בדבר חמור כזה.

אלא שלאחרי כתיבת הדברים נודע לי שישנם גם מתי מספר ת״ח מופלגים מאנ״ש, שגם הם נטו קו וצידדו – עכ״פ בדא״פ – למיסבר סברא ללמד זכות על אלו שנהגו כן בעת צרה בזמן האחרון, ונימוקם עמם כטענת השואל כאן, שהשמטת אדה״ז דברי הפמ״ג מוכיחה צדקת דרכם. (וכן בקודש חזיתי ע״ד ת״ח הנגררים אחרי המשנ״ב שצידדו לומר כן בדעת המשנ״ב). ובהיות וא׳ הרבנים שליט״א, מחשובי רבני אנ״ש, שידיו רב לו במשא ומתן של תורה, הפליא והגדיל לעשות להורות הלכה לרבים כסברא הנז׳, ואף האריך להביא תורף דברינו כאן, ונדחק להעמיד וליישב דבריו ע״פ דרכו, ואף השתדל בשקו״ט לנסות לסתור דברינו, ודבריו התפרסמו בחוצות תבל בכל אתר ואתר (תרתי משמע), הוכרחתי לצאת מגדרי ולהוסיף בדברינו, תוספת מרובה על העיקר, ולבוא בלוחות שניות, להשיב מנה אחת אפים, כדרכה של תורה, אף שכתוצאה מכך נתארכו הדברים יתר על מדה.

ואם פלטה קולמוסי בשגגה בין השיטין איזה דברים אשר לא כדת נגד אחינו בשרנו אשר הדיבור של חיבה מצוי ביננו, פשוט לכל בר בי רב דחד יומא (נוסף על העיקר, כנ״ל, שמשנה ראשונה לא זזה ממקומה, ומתחילה כל עיקר רוח הדברים לא היו מכוונים להם כלל וכלל, שהרי הם לא כתבו הדברים כזורק אבן לחומת בהינף יד, כ״א משנתם סדורה אצלם, והחצים מהם והלאה ולא היו מכוונים כלפיהם ח״ו, עוד זאת), שאין כאן כוונה לפגוע בכבוד ת״ח ולא ענין אישי ח״ו, וריתחא דאורייתא קמרתחא בי, והיינו רק מחמת חומר הענין, הן בהלכה והן הנראה לי רחוק וזר בדרכי הלימוד וההוראה. ופשוט שאין כאן השגה ח״ו על מהותם ומעלתם כי רבה היא, ולאו קטלי קניא באגמא נינהו. והעיקר, שלבבנו עם לבבם כאשר לבבם עם לבבנו, והכל מתוך אהבה וחיבה ורעות, וכמו שכתב אלי א׳ הרבנים שליט״א שצידד כנ״ל: ״מבחינתי הלואי שהמחלוקת יהיו כאלה תמיד לא של שנאה או פוליטיקה אלא מחלוקת טהורה לש״ש״.

ולמעשה, כו״ע מודו שאין להנהיג כן ח״ו לעת רווחה, ולא כתבו כ״א ליישב הנוהגים כן לעת כזאת, בכדי שלא לבטל קדיש וקדושה יותר מארבעים יום. אמנם כן, לענין מעשה, אינהו בדידהו ואנן בדידן, ואנכי על משמרתי אעמודה, שלהלכה למעשה אין לנהוג כן כלל, וגם מי שנהג כן עליו לבטל מנהגו ולכוף כאגמון ראש, שלא לנטות מדברי כל הפוסקים שכתבו להדיא דל״ש צירוף לעשרה באופן כזה. וגם את״ל שיש כאן ספק השקול, מכיון שלא יצאנו מחשש ברכה לבטלה, וכו״כ ברכות לבטלה, ספיקא דידהו להקל, למנוע מלעשות כן בשוא״ת. ואת והב בסופה, והאמת והשלום אהבו.

שאלה:

כבוד הגאון הגדול מרא דאתרא דשכונתנו הרב ברוין שליט"א

ברור לי שכבודו עסוק מעל לראשו בצרכי שכונתנו ובענינים של פיקו"נ וכו', וע"כ אקצר לדון כתלמיד בפני רבו:

בתנאי שכתבו במכתב הבד"צ בסעיף 8 שצריך שהעשרה יהיו בצד אחד ולא יהי' דרך הרבים מפסקת – הנה, תנאי זה הוזכר בשוע"ר סימן קצה לענין זימון (ודייק להחמיר דרך הרבים אפילו אינו רשה"ר וד"ל ואכ"מ), אבל בסי' נ"ה לא הזכירו (הגם שבסעיף ט"ז שבסימן נ"ה מביא בציונים דברי המ"א שמדמה צירוף עשרה לזימון למילף "לקולא" דלא בעינן שיכניס פניו וכו').

והגם דהפמ"ג מביא תנאי זה לענין צירוף עשרה, ופשיטא לי' שיש לדמות צירוף לזימון לצירוף לעשרה – הנה הפמ"ג בעצמו העיר שי"ל שזימון חמיר טפי שכן מצינו חומרא ברואין אלו את אלו בבית אחד וכו'.

אבל העיקר שלא מצאתי שעומדים עליו הוא – הא גופא שאדה"ז מביאו כתנאי לענין זימון, ואינו מזכירו לענין עשרה, ומשמע שלא סבירא לי' שמעכב לעשרה.

(ובסברא לחלק, כבר כתבו בכ"מ, שלענין אכילה הרי רשה"ר אינו מקום אכילה שהאוכל שם דומה לכלב וי"א שפסול לעדות – אבל לא נחתי להלכתא בזה שרבינו השמיט תנאי זה בסימן נ"ה).

גם החיד"א במחזיק ברכה (סימן נ"ה ס"ק י"א) שסב"ל להחמיר, התירו בשעת הדחק.

והרי בימינו אנו בשעת הדחק של ממש.

ובעיקר, חוששני שזהו חומרא דאתי לידי סכנתא שהרי ברגע שיש בצד אחד 9, וחסר "רק אחד" בצד שני, מלחיצים עליו לעבור לצד השני "במקום פתוח". והגם שיפה עשה רמע"כ שהזהיר וכו', אבל ידוע איך שטבע בנ"א גובר עליהם, ובעצמי הייתי עד לזה וכו'.

וגם יש להעיר שיש עוד חסרון בדרך הרבים מפסקת, להסוברים שגוי מפסיק כמו צואה וע"ז, והרי מן הנמנע שלא יעברו גויים וכו'. אבל חוץ מזה שאי"ז הפסק רק לאותו רגע, הנה גם תנאי זה לא הזכירו רבינו וכו', ואכ"מ.

קוטנו עבה ממתני. וע"כ אקוה לשמוע ממנו הוראה ברורה, שבאתרי' דרב הלכתא כרב. וביחד עם זה הרי שוע"ר הוא דבר משנה, ותורה היא וללמוד אני צריך.

בכבוד ובהערכה
מ.מ.ב.

<u>תשובה :</u>

אחדשה״ט,

אתאפק לא אוכל, כי חרה לי מאד על הדבר הזה, שראיתי מקצת חכמים בעיניהם שכתבו לדון מדעת עצמם בסברות וחילוקים שאין הדעת סובלתם להתיר צירוף לעשרה גם בדרך הרבים מפסיק ביניהם, ולהורות הלכה לרבים לעשות מנינים בכגון דא, על יסוד חילוקם המחודש, ובכך לגרום למאות ואלפים ברכות לבטלה ח״ו, ועכ״פ לגרום לספק ברכה לבטלה.

ואנא לא חילוק ולא בילק ידענא, והרי דברי הפמ״ג (נה בא״א יב), ברורים מללו שה״ה לענין תפלה. וידוע דרכו שהוא מיראי ההוראה, וכל דבריו בדרך אפשר, וראה זה חדש, שכאן כתב כן בפשיטות גמורה. (ולהעיר שכדבריו נקטו כו״כ אחרונים חביבים ולא עלה על דעתם לחלק וכו׳, ותקצר היריעה להכילם, ראה בהערה[1]).

וכן מצינו בכ״מ בהלכה:

לענין קידוש ולענין שינוי מקום בסעודה[2].

וכן לענין הוצאת ק״פ מחבורה לחבורה[3].

וכן לענין עדות, אף שלאו מידי דאכילה היא[4].

---

1 ואציין רק קצתם – ראה עבודת היום נה, כד (נדפס בשנת תרכ״ח בהסכמת השואל ומשיב, וז״ל: <u>ואם יש רה״ר וכו׳ מפסיק בין ב׳ בתים אין לצרפן בשום ענין</u>). סידור בית יעקב (הל׳ ברכות השחר, דיני מנין הקדישים וכו׳, שנקט כעין לשון הנ״ל. ואף שקרוב לודאי שאי״ז מדברי היעב״ץ עצמו כ״א מהוספת המו״ל הרה״ג הר״מ רויזענבערג, שו״ב בזיטאמיר, או הר״מ יודקיס שו״ב בבארדיטשוב, מ״מ בר סמכא הוא וגם הוא קיבל הסכמת השואל ומשיב, ואף הביאו מדבריו כמה מגדולי האחרונים, המשנ״ב ועוד). פתחי עולם (ממקושרי כ״ק אדמו״ר הצ״צ ומהר״ש) נה, לא. טעם מגדים (גם הוא מרבני חב״ד) נה, טז (ודרכו בכלל להעתיק עיקר ותמצית ד׳ הפמ״ג בתוספת הערות וכן מה שחלקו עליו ונו״נ בדבריו). דמשק אליעזר (לנדא) על ביהגר״א שם לא (אלא שבסו״ד כתב שבכלל אין לדמות לברהמ״ז להתיר לצרף ברואין). באר יעקב קרויזר שם כא. כה״ח שם פב. שו״ת משנה שכיר א, יב (עיי״ש שכ״כ מד״ע, והיינו דסברי רבנן שהיא סברא פשוטה). לקט הקמח החדש נה, עד (וגם מדבריו ברור שהבין כן מד״ע). שו״ת מנח״י, ב, מד. ועוד ועוד מהאחרונים.

וכ״כ בפשטות בתורת חיים סופר נה, יז שכל הדינים שמבואר בצירוף לזימון שייכים כאן.

2 דרה״ח דיני קידוש במקום סעודה א. וכ״כ מדילי׳ בקצוה״ש נז בבדה״ש ב. שם פא בבדה״ש ו. ותו״ד, שמכיון שילפינן לה מזימון עכצ״ל דבחדא מחתא מחתינהו. וכ״כ במשנ״ב רעג, ז בשם דרה״ח. ויתירה מזו, בדרה״ח ומשנ״ב שהחמירו אפי׳ בשביל היחיד כדעת הט״ז בהל׳ זימון.

ולדבריו, הרי בקל אפשר לחלק, שבזימון הוא דין בקביעות המחשבה שצ״ל מסיבה אחת וחבורה אחת, משא״כ בקידוש במקום סעודה שהוא מדין מקום אחד. ולפחות הו״ל לרמז שיש מקום לחלק ושוב לדחות החילוק. ועוד, דמאי שיאטי׳ לדין זימון דמיירי בב׳ כתות שרואין אלו את אלו, משא״כ בקידוש דקאי בחד גברא שיצא ממקומו ועדיין רואה מקומו הראשון. ומינה, דס״ל לכולהו הנך רבוותא ברואין זא״ז וכן ברואה מקומו הראשון נעשה כמקום אחד ממש. וראה לקמן הע׳ 10 מד׳ רי״ץ גיאת ועוד.

3 ראה שם אפרים להגראז״מ פ׳ בא.

4 ראה ערוך לנר מכות ו, ב. תורת חיים סופר קצה, ב. ועוד.

ואפי׳ לענין ברכת הראי׳ על ביה״ק[5].

ויתר על כן, שלא לסמוך על ברכת בדיקת חמץ בדרך הרבים מפסקת[6].

וכן מצינו שא״צ לשפוך המים בשכונת המת, כשרה״ר מפסקת, דדמיא לאיסור לכהן לגור בשכונה אחת עם גרושתו[7].

ועיקר הענין בכמה מהנ״ל[8], דמזימון ילפינן שאי״ז בגדר צירוף, וה״ז בגדר ב׳ קבוצות נפרדות של״ש בהם גדר צירוף. וכ״ה בכ״ד הצריך צירוף.

וכן מוכרח מגוף קושיית שו״ת הלק״ט ב, קמח.

ובס׳ האחרונים כתבו ליישב בכמה אנפי. וגם מתו״ד מובן שהבינו שגם דין עדות כמוה כזימון.

ובבאה״ט רסי׳ קצה הביא מיד אהרן בהגב״י קצה, שאין משם ראי׳. וראיתי לכמה מחוברי חבר, שכתבו בכוונתו, שד׳ תר״י רק לענין זימון נאמרו שצריך שיכנסו ע״ד לקבוע כאחד, ולא לכל שאר מילי דצירופא. והני מילי נסתרים מחמת כל דברי האחרונים הנז׳, נוסף לכך שמגוף קושיית ההלק״ט (ושאר התי׳ שבאחרונים) מוכח דלא כנ״ל.

ובלא״ה יל״פ דבריו בקל, שכוונתו כתי׳ הערול״נ (ועוד) דמיירי באין רה״ר מפסקת.

או כלך לדרך זה, דשאני עדות דבראי׳ תליא וצריך שיהיו בגדר כת אחת ותו לא, משא״כ במקום דבעינן לדין צירוף, (כבזימון ותפלה). ועיקר הענין, שבזימון רה״ר מפסקת לפי שצ״ל מקום אחד. (ולפ״ז, ה״ה בתפלה, וכדלקמן בארוכה. וראה הע׳ 14). וראה כעי״ז בשו״ת נשאל דוד ג שבסו״ס די השב. והובא בארחות חיים כהנא קצה, ג. וכ״כ בתורת חיים סופר שם. וראה גם אורח נאמן קצה, ו בהגה מבהמ״ח. (ומש״כ שם גם שצ״ל שיכנסו ע״ד להצטרף, אי״ז עיקר הענין, כנראה למעיין). ועוד.

ועוי״ל, דשאני עדות שגם רה״ר ראוי׳ לעדות, משא״כ בתפלה וזימון שמצ״ע רה״ר א״ר ועומדת לכך. והרי מדינא חייב להתפלל בבית ולא במקום פרוץ כ״א בשעהד״ח. ובזה נסתר גם מש״כ כבודו מדילי׳ לחלק בין תפלה לאכילה.

אמנם כן שבעמודי ירושלים לירו׳ ברכות ז, ה, משמע שר״ל ולתרץ כחילוק הנז׳ דזימון שאני מחמת הקביעות. ואכ״מ.

5 שו״ת ר׳ עקיבא יוסף קסח. והוא מחודש.

6 נכח השולחן תלה, ב בשם מהרי״ך.

7 ראה שו״ת טוטו״ד קמא קב. חיים ביד קיג. חדרי דעה יו״ד סוסי׳ שלט. מנחת פתים שם. דע״ת שם. ארץ חיים סתהון שם. שד״ח מערכת אבילות א. וראה בדע״ת שם ועוד להדיא דדמיא לזימון. אבל ראה אגודת אזוב מדברי כח.

8 אף שבחלקם יש להנדז, ואכ״מ.

ויש להמתיק ולבאר, ע"פ ל' הרשב"א (בשו"ת א, צו) ש"כל שרואין אלו את אלו כאילו הן בבית אחד דמי ומצטרפין"[9], ומכיון שהעיקר שנחשב כאילו עומדין ברשות אחת[10] ל"ש כן כשיש הפסק גמור ביניהם[11].

ותמה תמה אקרא, מי בדורנו יהין מד"ע לחלוק על דברי הפמ"ג, ובחשש ברכה לבטלה. וכל החילוקים שראיתי בכ"מ לחלק מד"ע בין זימון לתפלה – בטח עלו גם על דעתו דהפמ"ג.

וידוע ומפורסם, ואכ"מ להאריך, מש"כ כל האחרונים, דאנן בתרי' דהפמ"ג גרירין בכ"מ, ושהפמ"ג עמוד ההוראה[12]. וידוע ומפורסם שבליבאוויטש הי' מרגלא בפי כל בשם אדה"ז דקא מכרזי ברקיעא הלכה כפמ"ג[13] (וכמובן, אינו סותר שמצינו באיזהו מקומן נער יכתבם שאדה"ז חולק).

ותמיהני במש"כ שהפמ"ג עצמו העיר שיש לחלק בין זימון לתפלה – הא בורכא, ושוברו בצדו, שלמרות הנ"ל הרי בענין זה נקט הפמ"ג הפכו, לדמות לזימון ללא פקפוק[14].

---

9 וה"ז כל עיקר דבריו שגם כשהם חבורה אחת אלא שיש הפסק ביניהם – הבימה שבאמצע – מועיל ראייתם להחשיבם כרשות אחת עייש"ה.

10 וכ"ה בראבי"ה ברכות קלד לענייננו: אם רואים זא"ז הרי הם כבית אחד. וראה גם בארוכה לקמן הע' 16 והע' 18 מכ"מ בענין זה.

ועד"ז הוא ברי"ץ גיאת הל' קידוש: שכיון שרואין זא"ז נעשו כמקום אחד ובמסבה אחת [לענין זימון] אף כאן [בקידוש] וכו' נעשה כמקום אחד. וכ"כ ממש בס' העתים הל' קידוש קמז. וכן בשבה"ל ע בשם תשוה"ג.

ומכאן מובן ג"כ, שרואין פועל לא רק גדר חבורה אחת אלא גם מקום אחד. וק"ל.

11 ופשוט דשאני דין צירוף לחופה, דנוסף לזה דמיירי שבכל חבורה בפ"ע איכא עשרה, העיקר בזה, כיון שאינו תלוי בצירוף וברשויות, שכל שהסעודה עבור בני חופה מברכים ברכת חתנים כיון שאוכלין מסעודה שתקנו בשביל החופה, אבל בתפלה שצריך גדר צירוף ל"ש לצרף במקום שיש הפסק. וכן פשוט שאפי' אם מצטרפים לזימון בסעודת חופה שאם יתפללו באמצע הסעודה לא יצטרפו כציבור.

ולהעיר מל' הט"ז קצה, ג, בענין זה (אחרי שמעתיק ל' המחבר שם שאם רה"ר מפסקת "אינם מצטרפים בשום ענין"): נראה דיש ענין שאין רה"ר מפסיק. ומשמעות לשונו דלכל שאר מילי ממש רה"ר מפסקת. ולהמבואר בפנים א"ש. וכבר העיר בזה באורח נאמן שם ח. וראה בהגה מבהמ"ח שם.

12 ראה הנסמן בהקדמה לס' פמ"ג השלם על בב"ח.

13 ראה לקוטי סיפורים פערלאוו מהדורת תשס"ב ע' קטז. וכן העידו כו"כ מגדולי הרבנים אצלנו (ובשינויי גירסאות בשמועה זו אבל תוכנם אחד), שבליבאוויטש מקובל לפסוק כהפמ"ג, וכן שמענו מידידנו הרה"ג חוב"ט וכו' מחשובי רבני אנ"ש באה"ק, הר"מ אבישיד שליט"א, ששמע כיו"ב מפי הרה"ג וכו' הר"ה ע"ה פעווזנער.

14 וראה שו"ת בנין עולם או"ח סי"ג סקל"ב: דמאי שנא תפלה מזימון דמחד קרא נפקי וכו' כיון דרבנן אסמכינהו אחד קרא ודאי דשוים הם לדינא.

ועיקר היסוד לדמות תפלה לזימון מוכרח מצ"ע כאן, כמו בש"צ מצרפם שנלמד מזימון, כמפורש בטור בשם הרא"ש ובב"י ושו"ע טו, ובמג"א שם ט, ובמ"מ עה"ג שבשו"ע אדה"ז יט, ובביהגר"א. והה"נ בענייננו.

ויתירה מזו, שלדעת המג"א ואדה"ז כל עיקר דין צירוף ע"י הש"צ ביסודו הוא מדין זה גופא, דין רואין אלו את אלו שבהל' זימון.

וגם בראבי"ה ברכות קלד מובן מדבריו שתפלה וזימון דמיין להדדי. וכ"ה בכמה ראשונים כמלאכים. ולהעיר מהל' בסי' הרס"ג ע' קו בהדי דיני זימון: מצטרפים לברכה ולתפלה.

ובלא״ה כל עיקר ד״ז קשה לדידי ולדכוותי, שהרי גוף ההיתר לצרף ברואין למדנו מזימון כמפורש בשו״ת הרשב״א שם, וכאשר האריך אדה״ז בציוניו עה״ג[15]. ופשוט שלא יהא הנלמד עדיף מהמלמד, ודיו לבא מן הדין להיות כנידון. ואם נפשך לחלק בין הדבקים, לא מצינו כל דין צירוף כאן כלל[16].

ולהעיר מל׳ שו״ת שער שלמה זוראפה סו ד״ה ומעתה, בדעת הפר״ח דמהני רואין: ״דימה והשווה צירוף דתפלה לצירוף דברהמ״ז ממש לכל מילי דומה בדומה״.

ומ״מ, מובן ופשוט שאין הנדונים דומים זל״ז לגמרי, וכמו שבזימון צ׳ שכל הג׳ יאכלו כזית (ועכ״פ, ב׳ כזית פת וא׳ כזית ירק או שישתה רביעית. וכן בעשרה שבעה כזית פת ושלשה ירק או משקה), משא״כ בתפלה דסגי שיענו (או ששה מתפללים לחזרת הש״צ), וכיו״ב בחילוקים אחרים בגדרי קביעות (ראה גם להלן הע׳ 19). והה״נ במש״כ הפמ״ג דבהא עדיף מזימון, שבתפלה א״צ רואין בחדר א׳, משא״כ בזימון. אבל לאידך, לגבי רה״ר מפסקת ה״ז דומה בדומה. ואא״פ להוכיח מד׳ הפמ״ג שכתב לחלק בין זימון לתפלה כשבנדו״ז מפורש כתב הפכו. וכ״ז פשוט וברור.

ואדרבה, מזה גופא שבתפלה מהני בחדר א׳ גם באין רואין, מוכרח שבתפלה לאו בראי׳ תליא מילתא, והעיקר שיהיו במקום א׳ (ודלא כבעדות, דבראי׳ תליא שיהיו בגדר כת אחת, ראה הע׳ 4), ומכיון שכן, הא דרואין מהני כשהן בב׳ מקומות על כרחך ה״ט לפי שבכגון דא הראי׳ מצרפת המקומות להיותן לאחדים כאחד (ולא שהראי׳ גורמת לצרף האנשים, כבעדות. וראה להלן הע׳ 18, ע״ד הסברא שהוא מדין ציבור), ואמטו להכי צ״ל דוקא באופן שאין רה״ר מפסקת.

והנה, אף שיש לבאר הדברים בדעת תחתון (וכדלקמן), במה שבזימון צ׳ רואין בחדר א׳ ובתפלה א״צ, העיקר אצלנו הוא ד׳ האחרונים (הפמ״ג ודעמי׳), ואנן גרירי בתרייהו כסומא בארובה. ומה שיש בידינו הוא רק לנסות לבאר אפס קצהו, וכמובן אין הביאור מעלה ומוריד, ואינו בבחי׳ כזה ראה וקדש. ונקודת הענין, שאין גדריהם שוים זל״ז, שבזימון צ״ל ״חבורה״, ובתפלה ״ציבור״ (וראה גם להלן הע׳ 18). וכשאין רואין זא״ז אי״ז (גם) בגדר חבורה. (וה״ה נמי, כשאין כולם אוכלים כזית או כשלא קבעו). ונוסף גם אחרת, שבשתיהן בזימון ותפלה דין אחר, שצ״ל שיהא בגדר ״מקום אחד״. ולגבי הא מילתא השוו גדריהם זל״ז, שברואין נעשה מקום אחד (וראה הע׳ 18 באו״א קצת). ומה״ט נמי ברה״ר מפסקת ל״מ דל״ה מקום אחד. (ויתירה מזו, שמובן שגם בגדרי ההפסק גופא, לא ראי זה כראי זה, דשאני ההפסק לענין תפלה וזימון מפאה, וכפי שהאריכו באחרונים).

15 וגם את״ל שהמ״מ עה״ג כאן נכתבו בידי אחיו מהרי״ל (שצע״ג אם הדברים מסתברים ואכ״מ), פשוט שגם הוא ספין וחשיב למעבד עובדא כוותי׳.

ומזה נסתר מחמתו מש״כ אלי ח״א, דקידוש שאני, כיון ששם ציין אדה״ז להל׳ זימון בפנים השו״ע. וא״י מה אדון בה, שהרי הראשונים כמלאכים כבר כתבו להשוות תפלה לזימון, וגם אשאלה ממנו מענה לשון שיואיל לבאר החילוק אם נסמן לסי׳ קצה בשו״ע אדה״ז בפנים או במ״מ עה״ג. ובפרט שאי״ז רק הזכרה בדרך אגב, כ״א אריכות בהטעמת גוף ההלכה. ויתירה מזו, שנחלקו גדולים וטובים בדעת המחבר, ואדה״ז יצא מגדרו כאן להוכיח בראיות כשיטתו בדעת המחבר שרואין מהני כיון שדינו כזימון.

[ולדבריהם, האם יש מקום לכלכל הסברא שבקידוש אין דרך הרבים מפסיק כיון שאדה״ז ״השמיט״ הלכה זו. אלא ודאי דפשוט שאין מקום לטענה שכזו, כיון שלא נז׳ בפוסקים שלפניו, ורובא דרובא מהפוסקים לא נחתי להא. או״י שכיון דילפינן לה מזימון מובן מאליו שה״ה והוא הטעם. וככל הדברים והאמת האלה ה״ה בענייננו.

וכיו״ב ראינו בקצוה״ש דלעיל הע׳ 2, (שנוסף לזה שכתב בפשי׳ שדרך הרבים מפסקת בדין קידוש במק״ס ומה״ט גופא, הרי) גם בנוגע לדין שינוי מקום, שכתב שבהיות והמג״א ציין בדין רואה להל׳ קידוש שבסי׳ רעג, ובסי׳ רעג כתב אדה״ז דרואה מהני כמו לענין צירוף לזימון בסי׳ קצה, ממילא מובן שדרך הרבים מפסקת כמו בזימון].

16 וראיתי למי שכתב שכיון שבב״י הביא דין רואים זא״ז מהאר״ח בשם רה״ג, ואיהו לא הזכיר זימון, עכצ״ל דלאו לזימון מדמינן לה.

וד״ז אין לו שחר, חדא שגם בדעת רה״ג יל״פ בקל דיליף לה מזימון. וכ״נ שהבין בב״י ומג״א וביהגר״א ועוד. והשנית, שכנ״ל בפנים, אדה״ז כתב להדיא בציוניו עה״ג, דמזימון ילפינן לה.

ועוד בה שלישי׳, שגם לו יהיבנא לי׳ דלא יליף לה מזימון, הרי דין דרך הרבים מפסיק אמיתי הוא מצ״ע, ומקורו טהור בש״ס, ונקטו כן הפוסקים להלכה בכמה דוכתי, ומהיכא תיתי שבנדוננו אינו כן.

[ומסברא אמינא, שתפלה דומה יותר לפאה, שבדרך הרבים מפסיק ה״ז כב׳ רשויות. ואדרבה, דכש״כ הוא מזימון שעיקרו לאשוויי חבורה אחת, ועכ״ז סברי רבנן שדרך הרבים מפסיק. וכש״כ בתפלה שעיקרה לאשוויי רשות אחת (וכדלקמן בפנים). וראה גם בערוה״ש נה, יז, שכל בי עשרה שכינתא שריא ל״ש אלא כשמקובצים במקום אחד. וראה גם שו״ת דבר משה (אמארלייו) כג, ד״ה ומעתה וד״ה לכן נראה (וראה בשיטתו בהע׳ הבאה). ובאמת, הדברים מפורשים בל׳ הרמב״ם תפלה ח, ז: וצריך להיות כולם במקום אחד. וכן בטור רסי׳ נה בשם הרא״ש: וצריך שיהיו כולם במקום אחד. וכ״ה ל׳ השו״ע יג, ול׳ אדה״ז טו: צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד. ולהעיר מהחקירה, אם עשרה הוא מדין השראת השכינה, או מחמת גדר עדה וציבור. ואכ״מ].

ורביעי בקודש, דשאני הא דאר״ח, דמיירי ביחיד ושעומד אחורי ביהכ״נ ומראה פניו בחלון, ורוב ציבור בבהכ״נ, משא״כ ברשויות נבדלים לגמרי, וכפי שחילקו עד״ז כמה אחרונים (ובכך יישבו מה שנראה כסתירה בדעת השו״ע. ואכ״מ). ואם נפשך להתיר גם בכה״ג, עכצ״ל כברשב״א ודעמי׳ דילפינן מזימון.

[וגם ברשב״א עצמו, י״א שלא התיר אלא בב׳ חדרים בבית אחד ולא בב׳ בתים, וכפי שעולה להדיא מכל תו״ד. וראה ערוה״ש נה, כ. כה״ח שם עט בשם מח״ב. שו״ת אג״מ יו״ד ב, קכז, א (ומה שחידש שם שרק היחיד מצטרף, ל״מ כן בכ״מ, ובפרט בלשון אדה״ז בשו״ע נה, טז. וצע״ק שהתחיל בל׳ רבים וסיים בל׳ יחיד. וראה גם שם יז בסופו). שבה״ל ט, כ. וראה שו״ת קנין תורה א, טז, ד. וצ״ע ובירור בדעת שו״ת מטה יוסף ב או״ח יג בזה. ונראה מתו״ד שנפלה שם ט״ס.

אבל הפר״ח נה, יג, וכ״ה בביהגר״א, וכן הפמ״ג הנ״ל ודעמי׳ נקטו לצרף גם בב׳ בתים. (ובפר״ח גופא מקום אתנו לספק בדעתו, אף שנקט לישנא דב׳ בתים. אבל הפמ״ג נראה שהבין בדעתו כנ״ל). ואולי דמיסבר סברי שבסו״ד כשהביא ד׳ הירו׳ חזר מסברתו (וראה עדות ביעקב שילוני א, ע, מש״כ לבאר בדעת הרשב״א בדא״פ). או שבלא״ה לדידן בדיני קידוש במק״ס ושינוי מקום לא נקטינן כפי׳ הרשב״א בפי׳ מבית לבית ומפינה לפינה. ועוד שברא״ש דיליף מזימון מוכרח דמדמינן לה לכולהו מילייהו. וכ״נ בד׳ הפר״ח. ועוד אחת אעירה, שהרשב״א עצמו בחי׳ ברכות נ, ב, נקט להדיא שמצטרפים גם בב׳ בתים. וכן לפענ״ד מפורש יוצא בראבי״ה ברכות קלד. וילה״ע מדוגמתו – זימון בשם בעשרה, שבכמה ראשונים כתבו להדיא שאפי׳ בב׳ בתים מצטרפים. וראה לקמן הע׳ 19.

ובאמת, גם בד׳ אדה״ז, אף שכתב להדיא להתיר גם במראה פניו דרך חלון ״אפי׳ גבוה כמה קומות״ (כל׳ המחבר בשו״ע, וכ״ה במקורו בארחות חיים, הובא בב״י), יש מקום לפרש בדבריו דס״ל להחמיר שלא לצרף כשהוא גם ב׳ בתים נפרדים (וראה להלן הע׳ 19 בהחילוק בין אחורי ביהכ״נ, וגגין ועליות וכו׳, לב׳ בתים) וגם ב׳ חבורות שוות (כשאין רוב ומיעוט), וכש״כ בכו״כ קבוצות (אף שמשמעות דבריו להקל בכה״ג. ואכ״מ כעת בדיוקי הלשונות). ובפרט בכמה בתים מפסיקים ביניהם, שרק בדין השומע שיכול לענות מצינו שנקטו בגוונא דא. ולהעיר שבל׳ הלבוש טו, מצינו שנקט להדיא שמצטרפים גם בב׳ בתים (ואכ״מ בהבנת שיטתו שנתקשו בזה טובא), ואדה״ז (שכמה פעמים נקט כל׳ הלבוש) השמיט דבריו כאן. ואכ״מ.

ובכלל, בכל עיקר דין רואין עיקולי ופשורי טובא (וראה גם להלן הע׳ 19 בנוגע לצירוף כשאא״פ לעבור מאלו לאלו), דשקו״ט באחרונים בגדר הראי׳ בכמה פרטים ופרטי פרטים (לדוגמא, ראיית הפנים דוקא או שאר הגוף, רואה עומד אע״פ שאינו רואה יושב, ראי׳ דרך נקבים או דרך זכוכית, ג׳ חבורות כשהכת הב׳ רואה שניהם אבל כת הראשונה והשלישית אינן רואין אלו את אלו, ועוד ועוד. וגם בדעת אדה״ז כאן ובהל׳ זימון אין הדברים ברורים כל צרכם בהשקפה ראשונה, ואין הנייר והפנאי מספיק לעת כזו להיכנס לכהנ״ל. גם שקו״ט אי צ״ל כולן רואין או מקצתן. וראה גם בהע׳ הבאה בנוגע לדעת אדה״ז). ועכ״פ, הבו דלא לוסיף עלה בגבובי קולות ע״ג קולות. ולהעיר שגם במח״ב נה, יא שכתב להקל – וכדלקמן – מיירי בששה בחדר אחד, יעו״ש. אבל יותר נראה דגופא דעובדא הכי הוה. וראה שם ח (השני), דמיירי בחמשה וחמשה.

ואדאתי לידן, נימא בה מילתא, אגב אורחא קמ״ל, בדבר שבמציאות, שבמו עינינו ראינו במניני המרפסות, שלפעמים אין תשעה עונים לחזרת הש״צ, וגם ל״ש שישמעו בריחוק שכזה. ולדעת משנה שכיר (דלעיל הע׳ 1) בלא״ה ל״ש

ואם נפשך לומר ולחלק, הרי מצינו להיפך שלכמה דעות תפלה חמירא, דלא מהני רואין אלו את אלו כלל[17]. והבו דלא לוסיף עלה במה שלא נתפרש להדיא (ואדרבה איפכא שמעינן). ואין לך בו

צירוף (גם לשאר דבשב״ק) כשאא״פ לשמוע (וע״ד זימון שצ׳ שכולם ישמעו דברי המברך בביאור. ואף שיש לדון בדבריו, להעיר מדעת הרא״ה ברכות מה, ב, והריטב״א בהל׳ ברכות ב, כא, לענין זימון ביצא א׳ מהן לשוק, שבאמת צריך לחזור אח״כ למקומו, ועכ״ז אם הרחיק לפנ״ז כ״כ שאם יקראוהו בקול גדול לא ישמע בטל צירופן. ואכ״מ. ובדומה לדומה, ילה״ע מחזו״א ליקוטים עירובין קיד, ו, בהא דקיילי״ן דשיעור מחנה עשרה, דדמיא לדבשב״ק, ושם, דשיעור צירוף במחנה ע׳ אמה ושירים). והדבר שכיח טובא באופן שרה״ר מפסקת, כנראה במוחש].

17 וכשיטת הרמב״ן (דלקמן בפנים), דתפלה חמירא, שבזימון ״הוקבעו בכך לאכילה אבל לענין תפלה בית אחד בעינן שאין בתפלה קביעות חבורה״. (אלא שלמסקנא ס״ל ששניהם שוים ושבשניהם אין צירוף מועיל. ולהעיר שעפ״ז למסקנתו אכן תפלה וזימון דמיא אהדדי. וראה עוד בדעת הרמב״ן להלן הע׳ 19. וכ״ה בתשוה״ג שבאו״ז ק״ש ה. ובלשונו: וא״כ ה״ה לענין תפלה דמאי שנא. וא״כ מנ״ל לחלק ולהקל בתפלה ולהחמיר בזימון). שו״ת הרשב״ש סל״ז. זרע אמת ס״י. חקרי לב כח. ועוד רבים מגדולי האחרונים. ואכ״מ.

[ולהעיר, שגם בשו״ת דבר משה (שבהע׳ הקודמת), אף דס״ל למעשה להקל בתפלה לצרף ברואין זא״ז כבזימון (וכמו שהאריך לפנ״ז בסי׳ י, וציין לזה גם בתשו׳ זו שנכתבה אח״כ. ומזה צל״ע במש״כ בשו״ת חקרי לב כט שדבריו סותרים זל״ז. גם צ״ע בעיקרי הד״ט או״ח ג, ב, ששם בפיו דברים אשר לא כתב), מ״מ מחלק שאין תפלה דומה לגמרי לזימון, שבתפלה לא סגי במקצתן רואין זא״ז, וצ״ל או כולן רואין זא״ז או ש״ץ מצרפם (כ״נ בהבנת דעתו), דתפלה חמירא מזימון.

(ומעיקרא קאמינא, שיל״פ כן גם בד׳ אדה״ז. אבל לשונו ״מפני שהוא רואה אלו ואלו וה״ז כאילו מקצת העומדים בחוץ נראים למקצת העומדים בפנים״ מוכיח שגם לולא הש״צ במקצתן רואין סגי. והוא ממש כל׳ המג״א קצה, ב, לענין זימון. וכ״נ דעת המשנ״ב נה, נב.

ועצ״ע לפ״ז מאי מעליותא איכא בש״צ העומד על המפתן לגבי כל עיקר דין רואין (וכה״ק בשו״ת זרע אמת י. משכנות יעקב עה. ועוד. ולדידהו באמת ל״מ רואין כלל). ובשלמא אם נפרש כדעת האחרונים שש״צ מצרפם גם לולא שרואה אותם. אבל בדעת אדה״ז אאפ״ל כן, שפי׳ להדיא הן בש״צ לענין תפלה, והן במברך לענין זימון, דמהני מדין רואין, והדק״ל דמאי עדיפותא דש״צ. (וצ״ע בדעת הראבי״ה ברכות קלד: וכן היושבים חוץ לביהכ״נ עונים [וכפה״נ כוונתו שמצטרפים, או דלא קאי לריב״ל שמחיצה של ברזל אינה מפסקת] ובלבד שיהיו רואים זא״ז וכו׳ וגם יש תקנה כההיא דר׳ ברכי׳ [שבעומד על המפתן מצרפן]).

וראיתי לא׳ הרבנים שליט״א, שפי׳ דקמ״ל שאפי׳ ש״צ מצרף, אף שצריך להוציאן ידי חובתן ומיגרע גרע, וקס״ד שצ״ל ברשות אחת עמם. (ראה כעי״ז במשנ״ב נה, נט – לענין אחר). אלא שכ״ז איננו שוה לי, דאדרבה בכל הנו״כ הדגישו בענין זה מעלת הש״צ לגבי צירוף, לפי שמוציאן יד״ח (משא״כ בדין גרירה דמובן שפיר דגרע ש״צ משאר הציבור).

וחזי הוית, למי שכתב ליישב באו״א, שבשו״ע אדה״ז קצה, ב, נשמר מזה ממש״כ שיכול לראות בהפיכת פניו, ומשמע שאי״ז מדין רואין ממש, ורק במברך (ובענייננו בש״צ) מהני באופן כזה. ולפ״ז תצא דינא דאינו מועיל ברואין (כשאינו הש״צ) אלא ברואה ממש. וכבר חקרוה אם צריך ראיית פניו ממש, או דסגי בשאר הגוף, או גם בהפיכת פנים. אולם, כ״ז דחוק, וכל כה״ג הו״ל לפרושי בהדיא. והעיקר חסר מן הספר. וגם שכאן בהל׳ תפלה לא נז׳ מאומה מזה. ובא״א מבוטשאטש תנינא קצה, והו״ד במנחת פתים שם, הבין בדעת אדה״ז שבכל גווני (ולא רק במברך) מהני רואין ביכול להפוך פניו.

ויותר נ׳, דאשמועינן שאע״פ שאין רואים אלו את אלו, ורק הש״צ רואה שניהם מהני לפי שהוא מאלו ומאלו, לפי שמוציאם. ולפ״ז, כשאינו ש״צ לא מהני ברואה אלו ואלו, דסו״ס ב׳ החבורות עצמן אין רואות זא״ז. וא״ש נמי שגם בזימון וגם בתפלה נקט דוקא לישנא דמקצתן בפנים ומקצתן בחוץ, דקמ״ל דאף שבכגון דא אין רואין אלו את אלו, המברך או הש״צ מצרפן כיון שהוא רואה אלו ואלו מהמפתן. ושו״ר בבני ציון ליכטמאן נה, טז שכ׳ עד״ז. ועוי״ל בכמה אנפי בכ״ז. ואכ״מ, ובפרט שאינו נוגע כ״כ לנדו״ד].

אלא חידושו. ומה לו ליזיל בתר איפכא, בסברא שלא מצינו כדוגמתו בענייננו, ומי יערוב לו שיש בזה ממדת האמת. והעיקר, שבראשונים כמלאכים (בדברי הרמב"ן פסחים פה, ב) מפורש להיפך ממש, שתפלה חמור טפי בדיני צירוף, ואם כי לא נפסקה הלכה כדבריו לענין מעשה, היאך אפ"ל ולחדש מד"ע הפכו, וכאילו סברות הפוכות שנו כאן.

(וידעתי בני ידעתי שיש מקום בראש לכלכל בסברות לכאן ולכאן. וגם אני הקטן, בשיפולי גלימא דרבנן נקיטנא בהיותי יושב בשבת תחכמוני בישיבה, ויודע לפלפל בחילוקא דרבנן דקה מן הדקה. אבל לא זו דרך ההוראה המסורה בידינו. ולא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה. והרי מסברא אפשר להפוך הקערה על פי', שבתפלה שעיקרה היא השראת השכינה בעשרה ל"ש למימר הכי אא"כ יש כאן עשרה במעמד אחד, וברשות אחת. אבל בזימון העיקר הקביעות והצירוף בין האנשים[18]).

ולהעיר, שגם בכמה פרטים אחרים מצינו שתפלה חמורה מזימון בעשרה (ראה תר"י ברכות לה, ב לענין קטן היודע למי מברכין. וראה שו"ת זרע אמת שם. ועוד. וכ"כ לבאר מד"ע במשנ"ב נה בבה"ל ד ד"ה ולא נראין. אבל ראה בבה"ל ד"ה הוא).

18 וכפי שכתבו להדיא לחלק בכמה אחרונים שבהע' הקודמת (נוסף להעיקר, ד' הרמב"ן כבפנים).

והרי בזימון גופא ראינו שיש חילוק בין זימון בשלשה לזימון בעשרה לגבי יצא אחד מהם לשוק, ואף במראה פניו. וי"ל כנ"ל, שביצא אחד לשוק ל"ש מושב אחד לגבי דבר שבקדושה. וי"ל גם (ראה משה"ק בבני ציון ליכטמאן נה, יח), שביצא לשוק דומה קצת לרה"ר מפסקת (וראה להלן הע' 29).

ואוי"ל בדעת הרשב"א במאי דמהני גם בזימון בשם בעשרה, דס"ל שאינו בגדר דבשב"ק, אלא כל' הגמ' משום אורח ארעא. וכבר האריכו בזה בכמה דוכתי.

ועפ"ז א"ש נמי מה שבדיני זימון נראה דפשוט להרשב"א שמצטרפים גם כשאין בכל חבורה כדי זימון (וראה משה"ק בפמ"ג קצה במ"ז א, שכפה"נ הבין בדעת הרשב"א שגם בזימון אינו מצטרף בכה"ג. אבל פשטות ד' הרשב"א אינן מורין כן. וראה רעק"א ומשנ"ב שם בבה"ל), משא"כ בתפלה שכתבה כמסתפק ובדא"פ (ראה בזה שו"ת משכנות יעקב עה. ועוד) – שיש לחלק כנ"ל, שבזימון סגי בגוף הקביעות והמחשבה, אבל בתפלה בעינן צירוף לחול עליהם גדר רשות אחת ומושב אחד. וראה סברא כיו"ב בשו"ת זכרון יהודה גרינוואלד לו, ע"פ טעמא דקרא שצריך שיהא "בתוך בנ"י", עיי"ש (אלא דאיהו לא ס"ל דרואין מצטרפין זל"ז. ולפלא שלא הביא ד' הפר"ח, המג"א, והפמ"ג וכו').

וי"ל יתירה מזו, שכאן צ' שיחול עליהם גם גדר שם ציבור, וכד' הצפע"נ הידועים (נסמנו במפענצ"פ פ"ד ס"ב ואילך), והובאו בכ"מ בלקו"ש (ולדוגמא יח ע' 113), שציבור אינו רק הצטרפות יחידים אלא מציאות חדשה, וד"ז וגדר כזה לא מצינו בזימון.

[אלא, שבאה אלינו השמועה שחידשו מקצת חכמים דאזלינן בתר איפכא, שבתפלה גדרו שם ציבור ולא "מקום אחד", ומכיון שמדין ציבור אתינן עלה ל"ש גדר הפסק רה"ר. אלא, שכבר נת"ל בהע' 16, של' הרמב"ם והטושו"ע ואדה"ז מורים שיש דין וגדר "מקום אחד" בתפלה. ודוחק גדול לומר שברואין אלו את אלו נתחדש שבכגון דא א"צ ול"ש הגדר ד"מקום אחד". ויתר על כן, והוא העיקר אצלנו, שמפורש כתבו הרשב"א והראבי"ה שגדר דין רואין בתפלה הוא מה"ט גופא שה"ז כמקום אחד (כנ"ל הע' 10). וראה גם בצל"ח ברכות ח, א שהסברא דמהני מראה פניו ש"מועיל זה להיות נחשב כעומד בביהכ"נ". וראה גם לעיל הע' 14 דמוכח כן גם מזה שבחדר א' א"צ שיראו זא"ז בתפלה. ומופרך בעיני לחדש שסברא זו גופא בפלוגתא שנוי', ללא יסוד ומקור ברור. (ועד"ז הוא במה ששמעתי מח"א, שר"ל, דשאני זימון שהחיבור הוא בצורה גשמית ע"י שאוכלים, ובתפלה הוא חיבור רוחני. וסברא זו וכיו"ב נפלאת היא ממני ורחוקה היא).

והעיקר אשר יצאתי מגדרי בזה, במש״כ הוא ודכוותי׳, להוכיח מהשמטת אדה״ז. והרי זה דבר השמטה מובן למדי כיון שלא הובא בפוסקים שקדמוהו, ומכללי אדה״ז שממעט להביא דינים מחודשים. ועדיפא הו״ל לאקשויי, שכל הפוסקים שלפני הפמ״ג השמיטו כדבר הזה.

[ולהעיר שי״ל שב׳ אופנים בדבר, שנחשב כאילו הוא נמצא בביהכ״נ, או ששני המקומות נעשים אחד. ומכיון שכן, בלבוש כאן טו, שכתב הל׳ ״גריר בתרייהו״, שיל״פ מדין גרירה (וראה גם שו״ת מהרי״ט יו״ד ג: שדומה כמצטרף להם. וכבר שקו״ט בכ״מ בדעתו) – אין הכרח לפרש שסותר להנ״ל, והן הן הדברים. ואת״ל שפלוגתא בדבר, הרי לדעת אדה״ז ודעמי׳ מהני גם במקצתן רואין אלו את אלו (ראה בהע׳ הקודמת), ולפ״ז מסתבר לומר שאין כאן גדר גרירה אלא שעי״ז נעשה כמקום אחד.

ועוי״ל באו״א קצת, שהגדר כאן הוא שצ״ל נראין כעשרה. וחילא דילי מגמ׳ ברכות מז, ב, דקס״ד להתיר גם בתשעה ונראה כעשרה. ושו״מ שכמעט מפורש כן בתשוה״ג שבאו״ז (דלעיל הע׳ 17), ד״כיון שאינם בבית א׳ אינם נראים כעשרה״. והוא בדומה לדומה לל׳ מהרי״ט הנ״ל. (וראה גם שער שלמה ואהלי יהודה שבהע׳ הבאה). ומינה מובן שלהמתירים ברואין (וכ״נ דעת האו״ז עצמו, עיי״ש) ה״ט שבכך נראה כעשרה. וא״ש לפ״ז ההשוואה בין זימון לתפלה, שבשניהם העיקר שנראה כעשרה. ועפ״ז מובן גם מה שרה״ר מפסקת בשניהם. ויש להאריך ולפלפל בכ״ז, ואכ״מ עוד].

ואדרבה שמעינן, שהרי לרוה״פ בדינא דריב״ל שאין מחיצה של ברזל מפסקת ושכל השומע יכול לענות הכוונה בזה לומר שדינו כמתפלל בציבור ממש (כל׳ התוס׳ עירובין צב, ב ד״ה תשעה: והוי מכלל הציבור. ובכ״מ כתבו להדיא שיוצא מהש״צ – ראה תוס׳ סוטה לט, א. או״ז (דלעיל הע׳ 17). תורי״ד עירובין שם. וכן מוכח בחי׳ הריטב״א ר״ה כז, ב. ר״ן שם. וראה ל׳ הרשב״א וריטב״א עירובין שם. מאירי פסחים שם. ס׳ הבתים תפלה ט. ס׳ השלחן תפלה ה. ועוד. וכ״כ כמה אחרונים שה״ז תפלה בציבור, ראה מלכי בקודש קיא, א ואילך. מח״ב נה, ט. שע״ת שם יד. צל״ח ברכות ח, א (להסברא דרואין לא מהני). וגם בדעת שו״ת הרדב״ז ב, תרנ – איכא לפרושי דס״ל הכי. וכן מוכח גם ברדב״ז ה, ב׳קלט. וראה שו״ת תעלומות לב א או״ח ו. פרי הארץ מזרחי ב או״א. ערוה״ש נה, כג. כה״ח שם עג. ברית הלוי גרייבסקי שבה״ל א, ה. הליכות שלמה תפלה ה הע׳ יח. ועוד חבל ראשונים ואחרונים). ו״הרי הוא כאילו עומד עמהם״ (– אדה״ז קלא, ג). ולפ״ז, כל עיקר דין ציבור אינו שייך לנדו״ד, שהרי גם באינו רואה הוא מכלל הציבור. ועכצ״ל שהחידוש בדין רואין לא לאשוויי גדר תפלת הציבור, כ״א גדר ודין צירוף, שצירוף שייך רק במקום אחד, וברואין ה״ז כאילו הן במקום אחד.

ובעצם מוכח כן בסוגיית הגמ׳ פסחים פה, ב ובראשונים שם, דלריב״ל שאני תפלה – לענות לתפלת הציבור (כד׳ התוס׳ ועוד) – מק״פ, שבק״פ שנא׳ בו ״בבית אחד יאכל״ אינו מצטרף כשעומד חוץ לאגף, אבל בדין עני׳, שכנ״ל הוא בגדר תפלה בציבור, מהני. ומינה, שלענין צירוף, שדינו כק״פ שהעומד חוץ לאגף אינו מצטרף (אא״כ מראה פניו), ה״ז בגדר ״בית אחד״. וק״ל].

ועוד כיו״ב י״ל ולחלק בהנפת אגודל בסברות שונות.

אבל תשובה זו אינה ממין הטענה כלל, שפשוט שסמכו על המבואר בהל׳ זימון[19]. והדבר רגיל לכל צורב עוסק בחוקי חורב. ולית דין צריך בושש[20].

---

19 ובהכי מיושב שמצינו בכ״מ בשו״ע שהביא כמה דוגמאות שנראים כסותרים זא״ז, כיון שבכל מקום העתיק מד׳ הפוסקים שקדמוהו ובדוגמא שהובאה שם, ואף כשיש קושיא או פי׳ בד׳ הפוסק דנפק״מ לענין דינא, כידוע בכללי השו״ע (ראה יד מלאכי כללי השו״ע יא). ומצינו יתירה מזו, במש״כ המחבר עצמו, בנוגע להרא״ש והטור, שהעתיקו לישנא דברייתא אף שסותר לדעתם. ואכ״מ. (ומה״ט בתיבה שבביהכ״נ נז׳ בשו״ע רק הסברא שבטילה לביהכ״נ. וראה שו״ת מטה יוסף (דלעיל הע׳ 17), הן בד׳ הרשב״א והן בל׳ השו״ע, שהטעמים שנקטו הוא לרווחא דמילתא, ושמש״כ המחבר שהתיבה בטילה היינו אפי׳ אילו אין רואין וכו׳. וראה גם פר״ח יג שכ״כ. ועוד כהנה רבות).

ולא זו בלבד אלא אפי׳ כשהדברים סותרים להדיא ממקום למקום, הרי קיל״ן דסוגיא בדוכתא עדיפא, ובנדו״ד דיני זימון. וכש״כ כשאין שום ״סתירה״ ורק שהושמט א׳ מהפרטים. וד״ל.

ואת״ל לדייק מההשמטה בשו״ע כאן, הרי אם כדבריהם כן הוא הול״ל ולדייק להיפך, שבתפלה אי״מ לצרף בב׳ בתים נפרדים, כיון שלא נז׳ כן רק בדיני זימון. וכל כה״ג להתיר גם בב׳ בתים בפ״ע לא מצינו בשו״ע (וכן בשו״ע אדה״ז) רק בזימון, וכל הפוסקים שהקלו (זולת הפמ״ג) מיירו רק בבירה אחת (או בביהכ״נ ואתו עמו הגגין ועליות, עז״נ, או חצר ביהכ״נ. וראה שו״ת מהרי״ל החדשות עב (לענין תחנון, אבל נחית לשקו״ט שם בסוגיין) דשאני חצר ביהכ״נ שלכך נעשית בתחילה. וגם בענייננו שקו״ט בכמה אחרונים מדין קדושת ביהכ״נ ואם מיוחדת עבור ביהכ״נ) וכיו״ב, וא״כ אין לך אלא מה שמנו חכמים, והבו דלא לוסיף עלה. (ולהעיר שגם בדעת הרמב״ן (דלעיל הע׳ 17) שמחלק בין בית א׳ לב׳ בתים, מ׳ בסו״ד דס״ל שבבית וחצר מצטרפין, ורהיטת דבריו דמיירי מדין רואין, וקאי גם לענין תפלה. וילע״ע בזה). ובטח יודע שישנם מהמורים דס״ל הכי ונדחקו לפרש כן בד׳ הפוסקים וגם בדעת אדה״ז. ואכ״מ.

או כלך לדרך זה, שלא מצאנוה בדיני תפלה רק בפר״ח (וגם בדידי׳ מספקא לן) ובפמ״ג והבאים אחריו (שהעתיקו ממנו. ובל׳ המשנ״ב נז: כתב הפמ״ג וכו׳ דברואין זא״ז אפי׳ בב׳ בתים <u>ממש</u> מצטרפין), ואין בכלל אלא מה שבפרט, המפורש בפמ״ג.

ואא״פ לתפוס החבל בשני ראשים להתיר גם בב׳ בתים (שגם הרשב״א בתשובותיו ל״כ כן, ראה לעיל הע׳ 16) ושילפינן לה רק מדיני זימון (כהכרעת השו״ע כשי׳ הראשונים להקל גם באופן כזה), וביחד עם זה לחדש קולא מחמת היסוד שתפלה עדיפא מזימון.

ויתירה מזו, שגם גוף ההכרעה להקל בב׳ בתים כבזימון צריכה רבה, שהרי בתפלה לא נכנסו מלכתחילה ע״ד להצטרף. והרי בד׳ הירו׳ (הביאו הרשב״א, כנ״ל הע׳ 16) מוכרח להדיא החילוק בין בית א׳ וב׳ בתים, ומכיון שכן, ההכרח לפרש בירו׳ שבנכנסו מתחילה שאני דמהני. וא״כ מהיכא תיתי להתיר בתפלה של״ש גדר זה כלל ועיקר, ולא רק בין החבורות, אלא גם בכל חבורה בפ״ע, שאיזה גדר ״חבורה״ כאן כשאין להם קביעות וכו׳, וכל׳ הרמב״ן (דלעיל הע׳ 17) שאין בתפלה קביעות חבורה (וכ״מ קצת שהק׳ בביהגר״א לסי״ט. וראה שו״ת משכנות יעקב שבהע׳ הקודמת. ויל״ע).

ועכצ״ל בדעת הפמ״ג, שתנאי הנ״ל אינו דין חיובי כ״א שלילי, כלומר שלולא תנאי זה, באכילה ה״ה מצ״ע נפרדים במהותם, ומועיל מה שנכנסו מתחילה לשלול היותם נפרדים מצ״ע, אבל בתפלה שאי״ז חסרון מצ״ע בגדרי תפלה א״צ לתנאי הנ״ל. (ואגב ילה״ע, דלכאו׳ לדעת אדה״ז ודעמי׳ דמהני גם במקצת אלו רואין מקצת אלו (ראה לעיל הע׳ 17), משמע קצת שיש איזשהו זיקה ושייכות בין כל בני החבורה גם בתפלה).

ודוחק גדול לומר בדעת הפמ״ג ודעמי׳ שגם בתפלה שייך גדר זה, ולאוקמי מילתא שכולם נכנסו ע״מ להצטרף (ועפ״ז ירווח ויומתק הבי׳ בדעת הפוסקים שחילקו בין מי שמראה פניו ואינו יכול לירד בקל למי שיכול לירד ואינו יורד (ראה להלן הע׳ 27), שבזה מוכח שלא רוצה להצטרף), דבר שלא נתפרש בשום דוכתא. ובפשטות ה״ט שבתפלה אצ״ל באופן שנכנסו ע״ד להצטרף, דשאני זימון שאינן מצטרפות אא״כ קבעו בשולחן אחד שאז נחשבים כגוף אחד וברכה אחת לכולם, וכמשנ״ת בשו״ע אדה״ז קצה, ב.

ולהעיר שאת״ל שגם בתפלה צ״ל דוקא באופן דנכנסו ע״ד להצטרף, נמצאת אומר שבאופן שבדוקא רוצים להיות כאו״א בפ״ע, ומקפידים זע״ז מחמת הבריאות, שאינם מצטרפים לתפלה (וע״ד זימון כשמקפידים שלא לאכול

מככרו של חבירו), דלא עדיף מבית נשיא שמצטרפים רק אם דרכן לעבור אלו על אלו, כמפורש בירו׳ ברכות ז, ה, והביאוהו הראשונים בדיני זימון, ובב״י ועוד, וציינו לזה בבאה״ג, אדה״ז וביהגר״א על אתר. (אמנם, בפי׳ הירו׳ כו״כ אופנים וגי׳, וד״ז טעון בי׳ רחב, ובפרט לדידן שגם בבית א׳ צ״ל נכנסו ע״ד להצטרף. ואכ״מ). ובאמת מקום לומר כן גם בלאו הך סברא שצ״ל נכנסו ע״ד להצטרף. ויתכן, שכיון דלא איכפת להו לעבור אלו על אלו ורק שרוצים שיהא מרחק הניכר (בהתאם להוראות הממשלה וגורמים רפואיים) מצטרפים. ולהעיר משו״ת משנה שכיר (דלעיל הע׳ 16), שדן בשיעור המרחק לענין צירוף. אלא, שד״ז תלוי במציאות, הן בההוראות החוקיות (המשתנות ממקום למקום ומזמן לזמן) אם מותר להתאסף ביחד כשיש ריוח, והן באם שייך במציאות שיתאספו באופן כזה.

ובכל אופן, ד״ז נסתר מחמתו, מד׳ החיד״א דלקמן בפנים, והעתיקוהו כו״כ אחרונים, בנוגע להיתר צירוף בלאזריט״ו אף שאינם יכולים לבוא זא״ז מטעם המלך ומשרתיו. אבל בשו״ת בנין עולם (דלעיל הע׳ 14) הדגיש גם לענין תפלה שצ״ל הולכים אלו לאלו. ושו״מ בשו״ת משיב הלכה (לוריא) א, רסא בנוגע לכהן הנמצא חוץ לחדר מחמת הטומאה ומראה להם פניו שמצטרף, והובא גם בספרו קהלת חיים במגיני חיים לשו״ע או״ח נה, יד. והביא שכ״כ גם בדברי שאול יו״ד שעב, א. וסברתו שם דארי׳ דרביע עלי׳. (ולהעיר מדוגמתו, שבכמה אחרונים נקטו דה״ט דמראה פניו מהני משום שראוי להכניס ראשו, וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבתו – ראה פתה״ד הל׳ צניעות רמ, ז ד״ה כי (קלז, א). שו״ת חק״ל כט. ועוד). ומסתבר שאין לחלק בין הנמנע מחמת איסור או הוראות החוק, להנמנע מטעמי בריאות. אבל עיי״ש בדברי שאול שנסתפק בגוף הסברא, והדר קאי עלה מטעם אחר, שהרי הם ראויים להיות עמו (והביאו בקיצור במשיב הלכה). ודון מינה ואוקי באתרין. ועצ״ע. [ועוד ילה״ע עפ״ז בכללות הענין, בנוגע לב׳ בתים שאין גם שום מעבר מא׳ למשנהו (וראה גם ריטב״א דלהלן הע׳ 27)].

שו״ר לא׳ מחכמי הזמן בשו״ת קנין תורה א, טז, ד, שכתב בין השיטין שצ״ל באופן ״שנשאר שם בכדי להצטרף״, וכפה״נ חידש כן מד״ע. ולדידי תמיהי רבה איכא בגווה, שלא אישתמיט לחד מהפוסקים לכתוב כן בהדיא. ויתירה מזו, שמהשקו״ט בנוגע לכמה אופנים בדין מראה להם פניו, ומהם שכתבו לחלק באופן שיכול לירד בקל ואינו יורד (כנ״ל), מוכרח שנקטו הפוסקים בסתמא בנוגע לעצם הענין, שאצ״ל באופן שנכנס ע״מ להצטרף. ויתרה מזו, שלדבריו עדיפא הו״ל לאחרונים הנ״ל לתרץ וליישר כל ההדורים, וליפלוג וליתני בדידה, שתלוי אם נכנסו ע״ד להצטרף. ועוד, שכל עיקר דבריו שם הם אך ורק בכדי ליישב לשון המחבר בשו״ע ולהעמיד דעת המחבר כהשיטה דרואין לא מהני. והרי בהבנת דעת המחבר ומה שנראה בסתירת דבריו נשתברו כמה קולמוסין, וגדולי האחרונים כתבו בכמה אנפי לכאן ולכאן (ולדוגמא, נוסף להחילוק הנז׳, דמראה פניו לאו דוקא וצ״ל מכניס ראשו, או דחלון שאני שהוא כלפנים, ועוד ועוד) ואיך לא עלה על דעתם לחלק בפשיטות כדבריו, שהרי חילוקו נז׳ להדיא בירו׳ בדיני זימון, ונפסק להלכה בשו״ע. וגם בדבריו גופא, נז׳ בדרך אגב, ומסתבר שלא נחית לדיוקא.

אלא שמצאתי און לו בשו״ת שער שלמה זוראפה (דלעיל הע׳ 14 – ד״ה ונלע״ד), שכתב לחלק (והעמיס כוונה זו בדברי מהרי״ט (שבהע׳ הקודמת), יעו״ש), שבמראה פניו חזותו מוכיח עליו שרוצה להצטרף. אבל גם לדבריו אין המחשבה עיקר, שהרי כתב להדיא שכשאין חזותו מוכיח ל״מ מה שרוצה להצטרף, ואפי׳ עומד וצווח אני מצטרף עמכם, יעו״ש. ובלא״ה, בסו״ד שם כתב שיותר נראה לפרש באו״א, עיי״ש. וראה גם אהלי יהודה (הכהן) מערכת צרוף (קיז, א ואילך) דמראה פניו שאני שבא אצלם ומראה פניו כדי להצטרף דנראה שרוצה להתפלל ולהצטרף עמהם ודומה כנצטרף להם. והעמיס כן גם הוא בד׳ מהרי״ט. וגם בדבריו נראה כנ״ל. אבל בשו״ת זכרון יהודה (דלעיל הע׳ 18) נראה להדיא דס״ל לחלק בהכי. אמנם, מתו״ד אתה למד שגם אצלו הדבר מחודש, ולא פשיטא לי׳ לחלק כן, ובל׳ הזה נאמר: וגם אמנם י״ל וכו׳ לענ״ד ע״ז י״ל וכו׳ כנלע״ד וכו׳ לולא דמסתפינא, עכ״ד.

ושו״מ לאח״ז, שכדברי מח״ס קנין תורה בישוב דעת המחבר, כבר הקדימו בחיים שנים ישלם (למהרש״ו) נה, יג: ואפשר לחלק משום דהתם בהלון מראה להם פניו וגילה דעתו שהוא רוצה להצטרף עמהם ולהגרר אחריהם ולכן מצטרף עמהם משא״כ ברין זה שיושב בחוץ ואינו מראה פניו אל הציבור וגלי דעתיה שאינו רוצה להצטרף עמהם, עכ״ל. אבל סתימת כל הנך פוסקים דס״ל דרואין מהני, דבראי׳ לחוד תליא מילתא (אלא שנחלקו אם צ׳ ראיית פניו דוקא או בכלל. ואכ״מ), זולת המחלקים כנ״ל בין מי שטורח לו לירד או לא. ועוד, שהוא כ״כ רק למאי דקשיא לי׳ בסתירת המחבר, אבל ל׳ אדה״ז ״בד״א כשהעומדים בחוץ אינם נראים להעומדים בפנים״ מורה כישוב הפמ״ג, דמיירי התם באינן רואין, ותו לא.

כן ראיתי למי שר״ל, שבתפלה בכל גווני ה״ז בגדר דנכנסו ע״מ להצטרף, לפי שמלכתחילה נתאספו להתפלל בציבור. ולפענ״ד אין אלו אלא דברי נביאות, ושפיר משכחת לה בעומד בשוק ואינו רוצה להתפלל עם הציבור.

ובשלמא אם הי׳ מפורש בנו״כ על אתר, שפיר יש מקום לדיוק[21]. ובפרט שמילתא דפשיטא היא, שמקרה שכזה מילתא דלא שכיחא היא כלל, ורחוקה היא עד למאד, ואפילו בחבורות לזימון, וכש״כ בצירוף לעשרה לתפלה[22]. ונער הייתי ומעודי עד היום הזה לא אני ולא אחר לא ראינו ולא

ואיך שיהי׳, מובן למדי שכל עיקר ההיתר גם לולא רה״ר מפסיק אינו ברור מצ״ע. ואין בידינו להקל יותר ממה שכתב הפמ״ג.

ומכאן, לטענת מקצת חכמים בהשמטת המשנ״ב, שהרי כל עיקר דברי המשנ״ב להתיר ברואין מבוססים על הפמ״ג, ועוד שהמשנ״ב עצמו ספוקי מספק״ל בכל עיקר דין רואין, ומה לו להוסיף להקל יותר מהפמ״ג, אתמהה. ובכלל, המשנ״ב נתחבר כפי׳ על השו״ע ומתייחס לדוגמאות שבשו״ע, וא״צ שיוסיף דברים זרים ורחוקים מהמציאות כשאינו נוגע לפי׳ השו״ע ולדוגמאות שבשו״ע. וק״ל.

20 ודוגמא לדבר בדינים אלו עצמם, וראה זה פלא שד״ז מופיע ממש בסמיכות לנדוננו, ותמיהני על מר ודכוותי׳, שלא שזפתו עיניו על אתר, והיינו מש״כ אדה״ז בציוניו עה״ג לס״כ בדעת הטור, שהשמיט כאן בהל׳ תפלה הדין שצ״ל כותלי הקטנה מופלגים ג״ט מכותלי אורך הגדולה – שאא״פ להוכיח כלום מהשמטת הטור, לפי שגם בסי׳ שעד ובסי׳ שס השמיט ד״ז, כיון שסמך עמש״כ בסי׳ שסג ״אע״פ שהם ענינים חלוקים מאד״. וראה בכעי״ז בארוכה בשו״ת אבקת רוכל יד. ודון מינה ואוקי באתרין.

21 אף שגם בזה צע״ג הכללים והטעמים בשו״ע אדה״ז, וכמענה כ״ק אד״ש בכגון דא, ראה ישמח ישראל חו׳ כה. וע״ד שמצינו בכללי השו״ע (ראה כעי״ז לעיל הע׳ 19) שמעתיק מד׳ פוסק שקדמוהו, ומה שנפרש בד׳ הפוסק ההוא נפרש בדבריו (ראה הלכה למשה מכירה ו, דין לו (צב, ג)).

22 משא״כ שאר הפרטים שבשו״ע, בעומד על האסקופה וכיו״ב, שרגיל הוא כמ״פ שיקרה מקרה בעת חזרת הש״צ, וכידוע לכל באי שער בית ה׳ בביהכנ״ס (וכדלקמן). ודלא כמו שכתב להקשות ע״ז א׳ הרבנים שליט״א. וכ״ה להדיא בשו״ת הרשב״ש לז, שנוהגים אצלנו שהאומר קדיש בתרא עומד בתוך הפתח. ומצינו בכ״מ שפריסת שמע שע״י האבלים נק׳ בשם ״קדיש שעל הפתח״ מה״ט, לפי שנאמר (אצל או) תוך הפתח (ראה מנהגי מהרי״ל הל׳ נ״כ יז – במהדו״ח ע׳ תמט. מקו״ח סט, א ד״ה ומ״ש עוד וד״ה ראיתי בבני (ע׳ רצט). יוסף אומץ האן (מנהגי פ״פ) דיני התפלה מב״ש ואילך רצז. מנהגים דק״ק וורמיישא יב בהגהות (וראה הנסמן בהערת המהדיר שם). שם כה בהגהות (במהדו״ח – ע׳ טז וע׳ ל. וראה בהנסמן שם). נוהג כצאן יוסף מד (וראה בהנסמן בהערת המהדיר במהדו״ח ע׳ נא). שם נב. שם קג. דברי קהילות ע׳ 33. ועוד). וראה שו״ת איש מצליח א, יג, שנהגו הקדמונים שרגלו א׳ בפנים ורגלו א׳ חוץ למפתן. ובלקט הקמח החדש נה, עב, בנוגע למנין מצומצם, והעשירי ממהר למלאכתו ועומד על המפתן, וא׳ רוצה לומר קדיש.

והעידו הראשונים להדיא בכמה מהפרטים (שבשו״ע כאן), שאי״ז רק בבחי׳ דרוש וקבל שכר אלא להלכה למעשה, לפי שכן הי׳ המנהג לפועל במקומם. וכו״כ דוגמאות לד״ז, ואעידה לי עדים נאמנים על מקצתם, ולא ללמד על עצמם יצאו – ראה ס׳ השלחן הל׳ תפלה ה (ע׳ רפד), בנוגע לשומע מרחוק כמה בתים. ועד״ז בס׳ הבתים שערי תפלה ט, ביחיד העומד מאחורי ביהכ״נ. וכן בשו״ת הרשב״א דנן, בנוגע לש״צ העומד על בימה גבוהה י״ט ורחבה ד״ט עם מחיצות גבוהות. וכעי״ז בראבי״ה ברכות קלד. ובשו״ת מהרי״ל החדשות עב, בנוגע לתפלה ותחנון בבית החיצון.

וכן מצינו מקרה דומה מאד לנדו״ד, בחברת ת״ת שבעיר, שמתפללים בחצר ובעליות שע״ג – ראה שכנה״ג נה בהגב״י ו. ובשו״ת מטה יוסף (דלעיל הע׳ 16) כתב, שכן עמא דבר שמצטרפים (ומובן ופשוט הא דלא נחתי לענין רה״ר מפסקת, שאינו נוגע לענינם שם, ורחוק הוא במציאות). והובא במחב״ר נה, ח (הב׳). ועוד. בשו״ת נוה שלום (שולאל) ט, בנוגע למה שנוהגים להתפלל על הגגין.

ועד״ז לענין ברכת חתנים, ברא״ש סוכה ב, ח, שכן עמא דבר. וברוקח הל׳ סעודה שלד: כגון בנישואין שיושבין בבתים בעליות ובחצרות.

וגם בדיני זימון, מיירי בירו׳ ברכות ז, ה בבית נשיאי, שהי׳ המנהג לאכול כן. ולהעיר מד׳ הראשונים (חי׳ הרשב״א ברכות נ, ב. רא״ש שם ל. תר״י שם בשם בה״ג. ברכות מהר״ם ל. ועוד), לענין זימון, בפי׳ ל׳ המשנה, דאורחא דמילתא נקטו בית א׳ וה״ה בב׳ בתים, והרי שפירשו שהמשנה נקטה רק דבר הרגיל ושכיח. ואכ״מ יותר בדבר הפשוט לכל בר בי רב.

שמענו ע״ד מנינים במרפסות וכדומה, זולת לעת כזאת בעת פרוץ המגיפה ל״ע. ומעתה, מובן שבנדו״ד ל״ש כלל הסברא שבכללי הפוסקים שבדבר הרגיל הו״ל לאשמועינן בהדיא.

ודוגמא לדבר מענין זה גופא, שהרי הסברא שדרך הרבים מפסיק הביאה הב״י בסי׳ קצה רק מדברי תר״י ברכות לז, ב. ומה״ט הביאה בשם יש מי שאומר, כיון שלא נמצא בהדיא במק״א[23]. וכמ״ש בכה״ח שם ח, שכ״ה ההלכה לכו״ע, ושכ״ה דרך המחבר בכ״מ, בסברא שלא מצא רק בפוסק אחד[24]. ולדבריך, תיקשי לך הרי סתימת כל הראשונים שלא חילקו בדבר מוכיחה שלא עלתם על דעתם לחלק – שד״ז רחוק ממאזני השכל הישר, וסתם מקשן ע״ה, דל״ש לומר כן בדבר בלתי רגיל כלל, ומאיזה טעם עליהם להיכנס לפרטים במילתא דלא שכיחא. ומה״ט עדיף נדו״ד משאר יש מי שאומר, כיון שהיש מי שאומר בא לגלות על הכלל, והמקרה דבר זר ורחוק.

וככל הדברים והאמת האלה, ועוד יתר על כן, היא בנוגע להשמטת הפוסקים ד״ז בדיני תפלה. ופשוט שגם הפמ״ג ראה שתיקת הפוסקים, ולא איכפת לי׳ כלל מזה. וכש״כ בנוגע לאדה״ז שהעתיק ממה שלפניו[25]. וכמו שהפמ״ג כתב לחלק כן בדברי המחבר (והמג״א), דמיירי רק כשאין רה״ר מפסקת, הה״נ שיש לומר ולחלק כן בדברי אדה״ז. וכ״ז פשוט כביעתא בכותחא לכל ישר הולך. ומה מאד נקעה נפשי מסברות כאלו לאשוויי פלוגתא על לא דבר, ולחדש ״שיטת אדה״ז״ [או כיו״ב ״שיטת המשנ״ב״ להנגגרים אחריו] ללא תימוכין כלל. ובפרט שכנ״ל (בהערה בתחילת דברינו כאן) כן הורו מגדולי רבני חב״ד בדורות שעברו, נוסף לשאר אחרונים שהזכרנו.

והעיקר בכ״ז, שאא״פ לפסוק הלכה לרבים נגד דעת גדולי הפוסקים, ללא מקור מפורש, על סמך ״קושיא״ שכזו בטעם ההשמטה בשו״ע אדה״ז (או בשאר אחרונים), ולחדש עפ״ז גדרים חדשים, ולהורות מכח סברא בעלמא, אפי׳ אם סברא זו כל חיך אוכל יטעם וכל הרואה אומר ברקאי, כשאין הכרח גמור בש״ס ופוסקים, וכשבקל אפשר ליישב ה״קושיא״ בכמה אנפי, וכי אנן

ולהעיר בדבר הפשוט, שכמה מהאחרונים דנו במציאות השכיחה ורגילה בימיהם בב׳ בתים המחוברים זל״ז, ואמטו להכי לא עלתה על דעתם להזהיר בדין רה״ר המפסקת. וה״ט נמי שבשו״ת נוה שלום הנ״ל לא נחית לזה. וק״ל.

23 זולת האר״ח ברכהמ״ז לד, וכלבו ברכהמ״ז כה.

24 וכ״כ גם בענייננו באורח נאמן קצה, ה בהגה מבהמ״ח.

וראה יד מלאכי כללי השו״ע יב. ש״ך יו״ד שכה, ה. סמ״ע חו״מ טז, ח. בית דוד משאלוניקי או״ח תט – קו, ב. פמ״ג כללי הוראת או״ה ביו״ד בתחילתו (הובא לענין אחר, בדיני תפלה בציבור, בשו״ת מנח״א ח״ב סע״ב). וכן מוכח בפמ״ג תרפט בא״א ד. וצ״ע בסידור יעב״ץ כסא שן הנהגת הסעודה, דיני זימון, ח, א.

וכדמוכח גם בשו״ע אדה״ז קצה, א, ושאר האחרונים שהביאו לד״ז בסתמא.

25 ובפרט שקרוב לודאי שלא ראה דברי הפמ״ג כאן, שהרי הפמ״ג לחלק או״ח נדפס רק אחרי שנת תקמ״ו. וידוע ומפורסם שלא עלה שמו כלל על שלחן מלכים, שולחנו הזהב של רבינו (לבד מציונים עה״ג במהדו״ב שלו, שנכתב לאחרי כתיבת השו״ע – ראה שם ב, ב. ג, י. ויתכן גם שדינים אחרים במהדו״ב הם עפ״ד הפמ״ג. וכן נז׳ גם בציונים שבסי׳ קנו, ב, אבל ידוע שהסגנון שם אינו כבשאר השו״ע. ונד׳ לראשונה בשנת תרט״ז. וצ״ע ובירור מתי נכתב. והרי בסי׳ קנו מציין להל׳ ת״ת שנדפס רק בשנת תקנ״ד. וכבר האריכו בזה. וכן נזכר בשו״ת שלו (סימנים ז, יב, יג, יד. וכולם נכתבו לאחרי זמן כתיבת השו״ע)). וכבר חקרוה במה שלא נז׳ אצל רבינו הפמ״ג, ובפרט בחלק יו״ד (שנדפס הרבה לפנ״ז בשנת תקל״א ותקל״ב). ואכ״מ.

אשינויא ניקום ונסמוך לפסוק הלכה, דאנן כי אצבעתא בקירא לסברא, וליגמר איניש והדר ליסבר.

ובמה שהעיר מדברי הברכ״י במח״ב – אין הנדונים דומים זל״ז, שבברכ״י נקט לעיקר שמצטרפין ברואין אלו את אלו, וס״ל דגופא דדינא הכי הוה, שמצטרף רק כשאא״פ לירד בקל, שכל שאפשר ואינו משתתף מראה בנפשו שאינו חלק מהציבור, אבל בשעת הדחק מצטרף מחמת עיקר הדין[26]. אבל פשוט שאין להתיר בנדוננו, שהרי להלכה אין מצטרפים.

ועוד אחת אעירה בדברי הברכ״י, שראיתי רבים טועים ומטעים, ואולי גם הוא כיון לדבר הזה, כאילו נקט החיד״א (במחזיק ברכה נה, יא, והו״ד בשע״ת שם יד), להתיר צירוף במקום מעבר לרבים. ומזה ששו כמוצא שלל רב לעשות פלוגתא בין החיד״א להפמ״ג, וממילא במקום הדחק יש להקל כחיד״א. וכ״ז אין לו שחר כלל, וכדלקמן.

אבל בלא״ה, לו יהיבנא שכדבריהם כן הוא, הרי במקום ספק ברכות עלינו להחמיר כהפמ״ג, ומי שם אותם להיות שר ושופט עלינו להכריע כחיד״א.

וכאן המקום להדגיש, שכל המורים היתר גם בתר דילפי חיפוש מחיפוש לא הצליחו למצוא בכל האחרונים שכתבו כן להתיר ברה״ר מפסיק[27], זולת מאי דסבירא להו להעמיס כן בדברי

---

26 או״י באו״א, וכפה״נ פי׳ כן כבודו, שהחיד״א נקט לעיקר שמצטרפים, אבל חשש לדעת המחמירים בדאפשר, ולכן כתב שבמקום שאפשר בקל לירד למטה אין להקל בכדי לאפוקי נפשי׳ מפלוגתא, משא״כ במקום הדחק, כיון שלמעשה מצטרפים, וכדמשמע בשאר אחרונים שכתבו עד״ז. אבל העיקר כפי שנת׳ בפנים. ולא ראיתי צורך להאריך בכ״ז, ובפרט שד׳ המח״ב נראים כסותרים זא״ז, כאשר כבר האריכו כמה חכמים בדבר, ועיקר הנידון כאן הוא דין צירוף כשדרך הרבים מפסיק.

27 אא״כ בשביל היחיד, וכדעת רוב האחרונים שחלקו על הט״ז בסי׳ קצה, וגם אדה״ז שם הניחו אחרי הדלת. וכן יש שכתבו להתיר באופן שיש דרך אחר בין המרפסות ללא דרך הרבים, ויסודם מל׳ הריטב״א הל׳ ברכות ז, טו. וילע״ע בזה. ועוד כמה אופנים בדבר (וראה גם הע׳ 29).

והנה, יש שר״ל ולחדש שבמקום שהמרפסות הן למעלה מי״ט ל״ש שדרך הרבים יפסיק. (וקצת סייעתא לדבר, אם אין ראי׳ לדבר זכר לדבר, מדיני מזוזה שבחזירים עוברים למטה מי״ט יכול להניח מזוזה, ראה ט״ז יו״ד רפו, ד). וד״ז צריכא רבה למימר הכי, דנוסף לכך דלא נתפרש כן בשום דוכתא, לא בהל׳ זימון ולא בשאר דיני הפסק דרך הרבים, וקשה לחדש חילוק שכזה מד״ע ללא מקור, ועוד שלדבריהם לא תיקשי כלל קושיית האחרונים (ראה לעיל הע׳ 4) במה שבדיני עדות מצטרפין ברואין כ״א מחלון אחר, והו״ל לתרץ בפשיטות – עוד זאת ועיקר, שצ״ב בגוף סברתם, שעיקר הענין שיהא בגדר מקום אחד, וכל שיש הפסק גמור דמיא לפאה שאינה שדה אחת. ועוד שהצירוף ברואין הוא החיבור שביניהם, וכל׳ הריטב״א הנ״ל, ובכגון דא שהחיבור הוא למע׳ מי״ט אזלה לה צירופא. ואדרבה, כש״כ שאינו בגדר מקום אחד. זאת ועוד, וג״ז עיקר, שלאו מדיני רשויות אתינן עלה, והעיקר שהוא דרך הרבים ולא רה״ר, וכדיוק ל׳ אדה״ז, ששינה מל׳ השו״ע (והראשונים) שכתבו ״רה״ר״, ועכ״ז לא הב״ד הט״ז דלאו דוקא רה״ר אלא גם שביל היחיד, ודייק לכתוב דרך הרבים. (ובהיותי בזה צל״ע שבלקט הקמח החדש נה, סט (ושם עד), כתב שגדר ב׳ רשויות לאדה״ז כאן היינו שהוא ב׳ רשויות לשבת – שהרי אדה״ז האריך בציוניו עה״ג לסי״ח, שדיני מחיצה שנז׳ שם לא לענין שבת לחוד הוא. ועכ״פ, אי״ז נוגע לנדו״ד לענין הפסק ברואין זא״ז. אבל להעיר מהקס״ד בשו״ת בנין עולם (דלעיל הע׳ 14) סקל״א. וילה״ע גם מהפסק כשחיוב חטאת דוקא ביניהם – ב״ב נו, ב. וכ״פ ברמב״ם שבת יח, כד. אבל ראה שם זכי׳ ומתנה א, יא ובנו״כ שם). ואם כסברא הנ״ל, שמא נאמר לאידך גיסא, שרה״ר למע׳ מעשרה היא בגדר מקום פטור ואינה רה״י, וג״ז דרך הקודש יקרא לה להפסיק. או בסגנון אחר, שהרי המעביר מרה״י לרה״י דרך רה״ר למעלה מעשרה חייב. ודברי תימה הם. (וראה מגן גיבורים קצה באלף המגן ב,

החיד״א[28], וא״כ נפשנו בשאלתנו, איזה מציאה מצאו כאן שבגין כך סברי רבנן שכדאי להם ליכנס לחשש ברכה לבטלה מן החמורות שבחמורות. ויסלח השם להם לדבר הזה.

אלא שבגוף דבריהם, הרי פשוט שמעולם לא עלה על דעת החיד״א לומר כן, ואחריות המורים להתיר ספק ברכה לבטלה טעות סופר היא, שכנראה לא עיינו בדברי החיד״א בפנים במחזיק ברכה בגופן שלהם. והמעיין בפנים ישר תחזינה עינימו, שכל כוונת החיד״א לומר בהמשך למש״כ שבדיעבד אפשר לסמוך על רואין אלו את אלו, שבלאזריט״ו שאין ביכולתם להתפלל בחצר, כיון שאין שם מקום בריוח להתפלל כדת וכדין בכוונה הראוי׳ בהיות והוא מקום צר ומעבר לרבים, ולכן התיר להם להתפלל בשתי חבורות הרואים אלו את אלו. אתה הראת לדעת שלא כיון כלל להתיר להתפלל בב׳ חבורות כשיש מעבר לרבים ביניהם[29].

לענין זימון, ומשמע קצת שמה״ט דחה שם לדעת הט״ז בנוגע לשביל היחיד. וצע״ק). ועוד, שלהסוברים שהצירוף הוא בראיית פנים דוקא (ולא שאר הגוף, ראה לעיל הע׳ 17), הרי ל״ש כל עיקר דין הפסק רה״ר, כיון שהפנים תמיד הם למע׳ מי״ט (אא״כ נאמר שההפסק הוא בהרשויות למטה בקרקע והצירוף למע׳ בראיית הפנים). ודוחק לומר שלמע׳ מי״ט לאו שמה דרך (וכהשמועה הידועה בשם הגאון בעל צפע״נ (הרגצ׳ובי) בדין תפלת הדרך ע״פ חולין קלט, ב, דדרך סתמא לא איקרי, ראה לקו״ש חי״ב ע׳ 152). ויתכן לפרש שכיון שלמע׳ מי״ט אינו עשוי להילוך אינו מפסיק. אבל אי משום הא גם בפחות מי״ט נימא כן.

28 ולו חכמו ויגעו ומצאו היו מסכילים עשות לצרף בצירופא דרבנן מש״כ בס׳ עמודי ירושלים (הנ״ל הע׳ 4). אלא שלדידי פשיטא שאין להורות הלכה מדברים שנאמרו בפי׳ הירושלמי בחילוקא דרבנן וע״ד הפלפול, נגד דברי הפמ״ג המפורשים על אתר.

29 ופשוט, דמיירי שאינן מתפללים באופן שדרך הרבים מפסיק, וכגון שהמעבר לרבים אינו מפסיק מכל הרוחות, דדרכא אית להו בגבה מרוח אחר (ראה הע׳ 27). ובכגון דא אין כאן בית מיחוש. (ומשל למה״ד, אף שהענינים חלוקים, למחיצה אטומה המפסקת בין המקומות, ורואין אלו את אלו מעל המחיצה, שפשוט שמצטרפין, דבראי׳ תליא מילתא). ואי״ז דומה כלל להסברא שחידשו מקצת חכמים להתיר במרפסות למע׳ מי״ט (ראה שם הע׳ 27), לומר לו שאבדה דרך שדהו ויפרח באויר. וק״ל. ושמעתי באומרים לי, מליצת חכמים וחידותם, שהיתר בתים פורחין באויר ואין להם ע״מ שיסמוכו.

ואתה תחזה, שבכמה אחרונים שהעתיקו ד׳ המח״ב (שו״ת חק״ל א, כט. בית עובד דיני קדיש מד. זכל״א ערך צירוף. זכרון משה אזולאי נה, ט. כה״ח נה, עט. ועוד) השמיטו פרט זה שהמקום צר ומעבר לרבים, לפי שנותן מקום לטעות, ואין כאן שום חידוש בגוף ההלכה. וצ״ע בלקט הקמח החדש (דלעיל הע׳ 1). ונראה שיש חסרון הניכר בדבריו, עיי״ש.

ועוי״ל באו״א כיו״ב, ששניהם בצד א׳ ואינן יכולים לירד לדרך הרבים, או שכת אחת מתפללת בדרך הרבים (לאלו דס״ל דמהני באופן כזה, ושאי״ז בגדר הפסק. וראה פתה״ד קצה, ב. ולהעיר משלשה שאכלו ויצא א׳ לשוק, דמיירי שפתחו של א׳ לשוק, רשב״א ברכות מה, ב בשם רה״ג, והובא בב״י קצד ד״ה וכתב הרשב״א. ובצרור החיים ב, טו, שפתחו של א׳ לרה״ר. ולא ראיתי למי שידון בדין הנ״ל מדין רה״ר מפסקת. ושו״מ בחי׳ ר״מ פישלס לט״ז קצה, ב, דאה״נ גם שביל יחיד מפסיק בכה״ג. ואכ״מ).

גם י״ל דמיירי שם באופן שאינו בגדר ״דרך הרבים״, והוא רק ״שביל הרבים״, ראה ב״ב נה, ב וברשב״ם שם. ואף שנראה פשוט דלאו מדיני רשויות קאתינן עלה (כנ״ל הע׳ 27), סו״ס דיוק לשון אדה״ז, שהשמיט לד׳ הט״ז ששביל היחיד מפסיק, משמע שרק דרך הרבים מפסיק ולא שביל הרבים.

[ושוב ראיתי לרב א׳ שליט״א, מחשובי הרבנים, שהדיבור של חיבה מצוי בינינו, לא אכנהו מחמת ערכו הרם בעיני, שהאריך בגיבובי מלים לסתור דברינו בכוונת החיד״א, אבל הקורא שאינו משוחד מדעות קדומות יראה בעליל שאין לשון החיד״א סובלת הכוונה שרוצה להעמיס בה, אלא שקיים בנפשו דברי חכמים, דעביד איניש לאחזוקי דיבורי׳ בכדי להעמיד דבריו הראשונים.

וכיו״ב הוא גם בשאר הפרטים שכתב, ומהם גם מה שהחליט מדילי׳ שגם המחמירים מודים שד׳ הפמ״ג הם ״פלא עצום״, אלא שאין להם האומץ לבא ולחדש נגד דבריו בספק ברכה. ואין אתנו יודע מה לענות להמצאה הנ״ל. (ושוב כתב לי הרה״ג הנז׳ בכוונת דבריו, שהפלא כאן הוא ששתיקת כמה מהפוסקים מלצטט דברי הפמ״ג כאן אומר דרשני).

והאמת עד לעצמו, שאין כאן חומרא כלל כ״א הלכה צרופה, ודבר ה׳ זו הלכה אינו בגדר ״פלא עצום״. ות״ל שלא הגעתי למדה זו להיות אמיץ הלב, לחלוק על הפמ״ג וכל שאר האחרונים שנקטו כוותי׳, על יסוד השערות וסברות הן בסברא והן בכללי הלימוד, ועוד לומר מיט א ברייטקייט ש״זהו פשט ההלכה לכל הפוסקים וכן דעת אדה״ז״ ללא כל אסמכתא, ועד כדי כך, שהסיק ״שיש לסמוך על זה בשופי״, כיון שדין רה״ר מפסקת ״לא כתבוהו הפוסקים ואין לזה אחיזה ומקור״. ותמיהני איך החי יכול להכחיש את החי, שהרי כבר הבאנו שהדבר מפורש אצל גדולי הפוסקים. (ובמהדורא הקודמת, והיא לא נדפסה, הרחבנו את היריעה כאן, אבל מחמת כבודו השמטנו הדברים שלא לאדפוסי אידרא, ואין בודקין ממזבח הדפוס ולמעלה, ומה גם אחרי שבא אתנו בדברים והעמידני על כוונתו, ואתו הסליחה כי רבה היא. וכבר כתבנו לעיל, ולא נצרכה אלא להדגשה, שכבודו וערכו רם מאד בעיני, וכל דברינו כאן הם כמשיב מפני הכבוד).

ובדרך לימוד זכות לדידהו ולדכוותייהו, אולי אמרי רבנן שכדאי להן לחדש ע״פ דיוקים וסברות גם כשרחוקים ממרכז האמת, בכדי ליישב מנהגן של המתפללים במרפסות ולהצילם עי״ז מחשש ברכה לבטלה, ובבחינת הנח להן לישראל. ועוד שיש ליכנס בפירצה דחוקה שלא לבטל מקדיש וקדושה ארבעים יום, וכעין מש״כ במח״ב שבפנים. ושוב כתב אלי א׳ הרבנים שליט״א בטעמו כנ״ל.

ולדידי נראה ברור, שאילו היו עומדים לברר ההלכה לפני פרוץ המגיפה ל״ע ול״ע לא הי׳ עולה על דעתם לחדש כך, וכש״כ לא בתור פס״ד להלכה למעשה, ורק אחרי שהרגל נעשה טבע, קשה הדבר לפרוש הימנו, ובפרט שבנ״י אדוקים במצות תפלה בצבור, והרצון מטה את השכל.

והנה, לימוד זכות דבר גדול הוא עד למאד, אלא שאין בכחה לדחות דברי הפוסקים. ועלינו להורות דרך לרבים שינהגו לכתחילה כשורת הדין, ובפרט בדבר חמור שכזה, ברכה לבטלה (וראה בארוכה להלן הע׳ 31). ובאשר למנהג הנז׳ – הרי בדבר שאינו מצוי ל״ש מנהג.

ודעת לנבון נקל, שאף אם הימצא תימצא לימוד זכות איזה שיהי׳ אא״פ להורות ולהתיר ולסמוך בשופי ובפרהסיא (ולא באקראי בעלמא, כ״א כנ״ל מדי יום ביומו) כאילו הותרה הרצועה וניתנה רשות לחלוק על גדולי הפוסקים.

וידעתי גם ידעתי, שכוונתם רצוי׳ שלא יבוטל התמיד ח״ו, וכן למנוע צער הרבים מהעדר תפלה בציבור ולעודד לב נשברים וכו׳ לעת כזאת, אבל אי״ז טעם מספיק להתיר ברכות לבטלה ח״ו. והביטו וראו בשו״ת חת״ס או״ח קב, לענין קידוש לבנה, אף דמיירי בדבר שבאקראי שקרה מקרה פ״א, וגם זחלו ורעדו ונצטערו הרבה, והזהירו הרופאים שלא יצטערו ולא יתנו על לב שום דאגה, ועוד שכבר הורה זקן לעשות מעשה, וההוראה אינה מחמת סברא בעלמא על משענת קנה רצוץ, אלא ע״פ דעת גדולי הראשונים, והחת״ס גם האריך למצוא דעת קדושים וכו׳, ועכ״ז סיים עלה שבדיעבד שכבר הורה זקן אין מזניחין. ואף גם זאת, מצאנו ראינו שבאמת כו״כ מגדולי הפוסקים סברי הכי. וראה גם בשו״ת עצי ברושים סס״ג, שנראה מדבריו שהבין שבאמת ס״ל לחת״ס שכ״ה מעיקר הדין.

ולהטענה שראינו דוגמתו במח״ב דנחית להיתרא ליושבים בלאזריט״ו בכדי שלא לבטלם ארבעים יום מקדיש וקדושה – אען ואומר, שאין הנדונים שוים זל״ז כלל וכלל, דהתם מיירי בדבר שפסקו כן גדולי ההוראה (הרשב״א, הראבי״ה, הפר״ח, המג״א, מטה יוסף, מהרי״ט, מהריק״ש, בית דוד, ועוד ועוד. ולדעתו – כ״ד גם הארחות חיים ומהר״י אבוהב, והעיקר – דעת המחבר בשו״ע. ובלא״ה, כבר כתב החיד״א לפנ״ז, דס״ל לחלק כדעת מהריק״ש (ועוד) שהביא, דדינא הכי הוא, שאין הרואה מצטרף אא״כ טורח לו לירד, ולכן במקום הדחק שפיר יש להקל מדינא), ומאי שיאטי׳ לנדו״ד שלא מצינו למי מגדולי הפוסקים שכתבו להתירא.

והדברים ברורים בלשון החיד״א: ולי ההדיוט נראה לפי מה דכתבנו דמצטרפים, דהרי אלו אינם יכולים לבא בבית וכו׳ ובכה״ג דאינם יכולים להיות ביחד וכו׳ הו״ל כמראה פניו דרך חלון דמצרף, וה״נ דכוותא, וכש״כ הוא, כי לא אפשר בשום פנים להיות יחד וכו׳, וכיון דאיכא כמה פוסקים, נראה לסמוך עליהם, ולא יתבטלו מ׳ יום מלהתפלל בצבור ולא ישמעו קדיש וקדושה, ומה גם כי אפילו בוראנדאד״ו ועזרת נשים, כתבנו בעניותנו דכל שהוא טורח קצת לירד לבהכ״נ והם מראים להם פנים יש לסמוך לומר דמצטרפים, וכמש״ל, וכש״כ זה.

ומש״כ כבודו לחשוש שמכורח המציאות יתכן שכתוצאה מזה יעברו לצד השני של הכביש ונמצא במקום שהחמרת עליהם הקלת בפקו״נ – אעידה נאמנה שזמן זמנים טובא חשבתי רבות מחשבות בלבנו, שאולי כדאי להשתמט מלהודיע הלכה צרופה מטעם הנ״ל. אבל הצדדים שקולים, שלאידך יש מקום לומר שימנעו הרבה מתפלה בצבור בנדון שכזה, והרבינו בשמירת הגוף[30]. ויתר ממה שכתבתי לפניכם כתוב על לוח לבי בטעם לשבח להכריע להודיע קשט אמרי אמת. ועכ״פ ברירא מילתא שאא״פ לחדש דברים אשר לא כדת.

בהא נחיתנא ובהא סליקנא שאין להתיר כלל להתפלל במנין בכגון דא. ומידי ספק ברכה לבטלה לא יצא[31]. וכאן אשים קנצי למלין, שנאמרו בתוכחת מגולה מאהבה מסותרת, יוכיחן משה שאוהבן.

[ולמותר להדגיש, שאם בדבר שנחלקו גדולי הפוסקים היו דנים, ורבנים יושבים בשער דעתם נוטה להכריע כדעת המקילים, החרשתי, כי הרשות נתונה לכאו״א להכריע ולפסוק לפי הנראה בעיניו. ובנדו״ז גופא – כבר הראינו באצבע (לעיל בהע׳ 16) שגם בכללות הענין דצירוף רשויות ברואין זא״ז עקולי ופשורי טובא, ושקו״ט בפוסקים על כל פרט ופרט, ולא נכנסתי לדון בזה כלל, מטעם הנ״ל, שדעת תורה ודעת נוטה מכרעת בכ״מ ע״פ הוראות רבני המקום. אבל בנדו״ד שנא ושנא, כיון שלא מצינו מי שיתיר בפוסקים, ובאו מד״ע להכריע נגד גדולי הפוסקים מסברא בעלמא. ומה״ט ג״כ ל״ש לומר בנדו״ד שבשעה״ד סמכינן איחיד במקום רבים בדרבנן, שנוסף לזה שבברכה לבטלה ל״א הכי, ואדרבה, לכמה דעות ספיקו להקל גם בדעת יחיד (ועכ״פ בדעת מיעוט) נגד רוה״פ שלא לברך (ולדוגמא שאין לברך על אתרוג המורכב בשעה״ד כדעת היחיד), עוד זאת שאין כאן אפי׳ דעת יחיד בנדו״ד].

30 ודרך אגב, כמה גדולים דברי חכמים, שבשעתו, בהיות המגיפה בעיצומה, הורו כו״כ רבנים חשובים בכ״מ (עכ״פ בארה״ב, לאור הנתונים המוצקים שהתקבלו במחננו רח״ל), ובכל תוקף עוז, שלא לארגן שום מנינים גם לא במרפסות וכו׳ (וכמדומה מפי השמועה, שבאהקת״ו שעיני ה״א בה תמיד, רוב הקהל בהוראה להתיר, והיינו ע״פ המציאות בשטח, שאין הקרבן שוה, ברוב ובמיעוט בחלב ובדם ל״ע ול״ע). ואסברו לה מילתא בטעמא, למיגדר מילתא משום פקו״נ גם על צד רחוק, והאריכו בדוגמאות למעשה ממה שראו במו עיניהם או שמעו מפי ברי סמכא. ועוד נתנו טעם לשבח להוראה זו, באופנים מאופנים שונים, ושיסודתו בהררי קודש ממה שמצינו דוגמתו בכמה דוכתי, ואף אנן בעניותין הארכנו בדבר תחת אחד השיחים (ואכ״מ), ובין הדברים נזכר שכמה עיקולי ופשורי גם ע״ד ההלכה בגדרי צירוף (ומהם שנזכרו לעיל בהע׳ 16), אף שלא זה העיקר כלל ועיקר.

צא ולמד מה עלתה לנו, כי ארכו הימים, ויהי אחרי המגפה, כשוך חמת המלך, ותשקט הארץ (ויהא רעוא מן קדם שמיא, שיעבירה מן הארץ לגמרי ולא ישאר שום רושם כלל וכלל), וניתנה תורה ונתחדשה הלכה מרבני העיר, שלעת כזאת הרשות נתונה למנינים כנ״ל, עם ההגבלות הידועות, ואף הורו בפרטיות איך לעשות כדת וכדין ע״פ שו״ע. ולפתע פתאום יצאה אש ורעשה הארץ בסוגיא זו דהפסק רה״ר, ויביעו חרבות בפיהם, שנמצאת אומר, דהני גברי דלא צייתי לדינא, כתלמיד המבעט בהוראה הנ״ל להשמר ביתר שאת ועוז מכל נדנוד פקו״נ, נכשלו בברכות לבטלה ח״ו, ובכפילת החטא פעמים רבות מאד, ואמטו להכי, כל טצדקי דאית לן למיעבד עבדינן להציל מרעות נפשם מחמת חומר הענין. ולדידי, לפי האמת, עיקר המעל במה שלא קיימו דברי חכמים, וזלזלו בפקו״נ ח״ו.

ואמנם, לעת צר ילפינן חיפוש מחיפוש בחורים וסדקים בלימוד זכות, רב אמר צריך לזכות, שאם אינו ענין לחובה תנהו ענין לזכות, ויש לי ללמד סניגוריא עליהם, שישראל אדוקים במצוות ולא ישמעו לנו. וכשם שדנו אותם לכף זכות ידינם הקב״ה לזכות.

31 והרי בכ״מ מצינו שחוששים אפי׳ לדעה יחידאה בספק ברכות. ולהעיר גם ממש״כ בבית עובד דיני קדיש מג (לדידי׳ דמספקא לי׳ אם בכלל מצטרפין ברואין זא״ז): ולא יהי׳ אלא ספק, יש להחמיר מספק כמו שנראה מתוך דברי השכנה״ג (בהגב״י יט), דיש להחמיר בענין צירוף כי יש ספק. וה״ה לדידן בענייננו. וכ״כ רבים ושלמים מהאחרונים עד״ז.

ויה״ר, שלא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, ולא תעלנה על לב כלל, ומכאן ולהבא נשיב אמרים בענינים המשמחים דוקא, ובפלפולא דאורייתא דקוב״ה חדי בה, המשמחת לב ועצב מסירה, תנחומי׳ ישעשעו נפשם. ובזה אצא בשים שלום טובה וברכה וחיים עלינו ועל כל ישראל.

וא״צ להכביר במלים בחומר הענין דברכה לבטלה. ואף אם לכל העם בשגגה הוא, הרי אומר מותר קרוב למזיד הוא, וידוע מש״כ בשו״ת הרמ״א קלב, ד, והביאו בהגהות רעק״א לשו״ע יו״ד שלד, לז, שגם בשומע הזכרת השם ממי שאומר מותר המחמיר לנדותו תע״ב. ובנדו״ד — ה״ז ריבוי ברכות לבטלה בכל תפלה, ג״פ ביום, ומדי יום ביומו, ובעידן ריתחא בפרט, ועלינו להשמר ולהזהר ולעורר הנשמעים לקולנו, שלא יאמרו מדשתקי רבנן ש״מ דניחא להו.

ולאלו שרוממות ״שיטת אדה״ז״ בגרונם, אף אנן נעני אבתרייהו, שידוע (ראה פסקי הסידור בהקדמה. שיחת אחש״פ תשי״ט) עד כמה חש אדה״ז (בסידורו) לספק ברכות, גם בס״ס, וגם נגד דעת רוב ככל הפוסקים, וכנגד המנהג שנתפשט בתפוצות ישראל בכל הדורות שלפנ״ז וגם נגד הנהגת רבותיו (כגון, בברכת תש״ר, ברכת הלל, ועוד כהנה רבות).

[ולהעיר, דהני רבנן דאורחייהו בצירופא דרבנן להרבות ספק וספקי ספקות, וגם להתיר לברך בס״ס בברכות, סברי בנדו״ד שאין להתיר ברואין אלו את אלו (כדעתם דלא מהני בתפלה), ועד״ז בשאר ספיקות בסוגיין, ול״א דחזי לאצטרופי שי׳ רש״י (פסחים פה, ב) שמחיצה של ברזל אינה מפסקת קאי לענין צירוף, ומחמת זה להיכנס לבית הספק. וכנראה לפי ששי׳ זו דחוי׳ מהלכה. וה״ט, דס״ל לרבנן שאין לצרף לס״ס שיטה שלא הובאה ביתה יוסף, ורק באופן שמסתבר שהמחבר בשו״ע בעצמו הי׳ מכניסו לבית הספק והי׳ מורה לברך בצירוף ספק זה. וכן ראינו, שלא ישב מצרף ומטהר, להתיר במקום ספק, בצירוף אחר צירוף, מחמת השי׳ דל״א סב״ל בתפלה (ראה גם הנסמן אצלנו בלוח יומי לפורים השתא (הע׳ 67)). ומה גם, שגם לדבריהם לא כל הספקות שוות, ובמקום שדעת רבים שלא להתפלל אינו מתפלל (אא״כ בתורת נדבה דל״ש בשויו״ט). ואכ״מ].

ובכגון דא, ישמע חכם ויוסיף לקח, מאחבנ״י הספרדים, שאף שקיבלו פסקי המחבר באופן מוחלט, וכמליצת גדולי הפוסקים מחכמי ספרד, לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו בין להקל בין להחמיר, עכ״ז כללא כיילו לן כו״כ מהפוסקים (ותקצר היריעה מלנקוב בשמות), שגם כשהמחבר מכריע להדיא לברך (ותו, גם כשהדעה החולקת לא עלתה אפי׳ על שלחנו לבטל דעת היחיד בין המרובין) אמרינן ספק ברכות להקל נגד דעת מרן, והיינו מחמת חומר ברכה לבטלה. וכש״כ וק״ו ב״ב של ק״ו, כשמלכתחילה אין כאן הכרעה בשום פוסק להתיר לברך, וכל מה שהעלו הני רבנן בכח חכמתם הוא רק בדרך צדודי מצדד לה מסברא בעלמא, ואדרבה מפורש כתבו הפוסקים לאיסורא.

[ופוק חזי, שלפני כמה שנים הרעיש א׳ מחשובי רבני אנ״ש שליט״א תבל ומלואה, במה שנהגו אחבנ״י בכל מקומות מושבותיהם לברך על כיסוי הדם בעת שחיטת הכפרות, אף שהשוחט אינו בודק סכינו לפני הכיסוי (כ״א אחרי שחיטת כמה עופות), וה״ט מחמת חשש שמא יבוא עי״ז לידי ברכה לבטלה, וכנפסק בשו״ע יו״ד סכ״ח סי״ט. ולעומתם ברוך יאמרו וענו כל הקהל (ומהם כמה מרבני אנ״ש היושבים בשער על מדין), ליישב וללמד זכות בכמה אנפי, ונימוקם עמם, בהיות ומנהג זה נתפשט כבר ריבוי שנים (ובמקום מנהג מותר להיכנס לבית הספק, וע״ד שא״א סב״ל במקום מנהג), וכל חיוב הבדיקה אינו אלא לכתחילה, וכל שעה״ד כדיעבד דמי, ודמיא לחיוב בדיקת הציצית בכ״י, שבמקום שיתבטל מתפלה בציבור או במקום שממתינין עליו, התירו לו ללבוש ללא בדיקה מפני טורח הצבור, וחזר דינו כנאבד הסכין שמותר לכסות ללא בדיקה, ובפרט בסכינים שלנו שאיכותם טובה מאד. ועוד איכא בגווה, שתערובת דמים שנו כאן, שרגיל שמכסים גם בשעת מעשה גם מדם שאר העופות, שבכגון דא קרוב לודאי שיש גם עופות כשירות, ועיקר, שמהן יש כאלו שנבדק הסכין לאחרי שחיטתם. וכהנה וכהנה הוסיפו בטעמי היתר וכו׳. ולמרות כל הישובים הנ״ל, הורו כמה מהרבנים למעשה, שלכתחילה אין לסמוך ע״ז (וזאת למרות שהשובי״ם מתאוננים שמחמת ריבוי הבדיקות כתוצאה מהרוצים להדר ולכסות בעצמם ודוקא אחרי בדיקת הסכין, גרמנו ללחץ זה הדחק ועומס רב בתור הממתינים לשחיטת עופותיהם, ותכבד העבודה על השוחטים, וממילא במקום שהחמרת הקלת עליהם להיותם חפוזים ולחוצים). והגע בעצמך, הרי שם אין המדובר בברכה לבטלה ממש ח״ו, אלא בחשש רחוק שמא יבוא לברכה לבטלה, וכנ״ל בימינו אלה הויא מילתא דלא שכיחא כלל (מיעוטא דמיעוטא שאינו מצוי כלל ועיקר), ועוד שכבר נתפשט המנהג רבות בשנים שלא חשו להנ״ל, ועכ״ז מיסבר סברי הני רבנן, שלא להיכנס לבית הספק. וכש״כ בנדו״ד שהמדובר בריבוי ברכות לבטלה ממש ח״ו, ומעולם לא נהגו בכגון דא. וחובה רמיא להודיע בשער כדת מה לעשות]. [ד]

דושה״ט תכה״י ואוהבו ושוחר טובתו מקול״ע
יוסף ישעי׳ ברוין